

פרשת ויגש

Yosef revealed, Yaakov reassured,
Klal Yisrael begins its descent
מה:ד - מו:ל

The
Chumash Shiur

Lakewood
Daf Yomi
BY RABBI SHULY BORNSTEIN

מראה מקומות

download our app

Lakewood
DafYomi.com

לְמַחִיָּה שְׁלַחְנִי אֱלֹהִים לְפָנֶיכֶם:
 וּ כְיִזֶה שְׁנַתִּים הָרַעַב בְּקָרֵב
 הָאָרֶץ וְעוֹד חֲמֵשׁ שָׁנִים אֲשֶׁר
 אֵין חָרִישׁ וְקָצִיר: וַיִּשְׁלַחְנִי
 אֱלֹהִים לְפָנֶיכֶם לָשׂוּם לָכֶם
 שְׂאֵרֵית בְּאֶרֶץ וְלִהְחַיּוֹת לָכֶם
 לְפַלִּיטָה גְדֹלָה: שְׁלִישִׁי ח וְעַתָּה
 לֹא-אַתֶּם שְׁלַחְתֶּם אֹתִי הִנֵּה כִּי
 הָאֱלֹהִים וַיִּשְׁימֵנִי לְאָב לְפָרְעָה
 וּלְאֶדוֹן לְכָל-בֵּיתוֹ וּמַשֵּׁל בְּכָל-
 אֶרֶץ מִצְרַיִם: ט מִהֲרוֹ וְעָלוּ אֶל-
 אָבִי וְאָמַרְתֶּם אֵלָיו כֹּה אָמַר בְּנֵךְ
 יוֹסֵף שְׁמֵנִי אֱלֹהִים לְאֶדוֹן לְכָל-
 מִצְרַיִם רָדָה אֵלַי אֶל-תַּעֲמֹד: י וַיֵּשְׁבֶת בְּאֶרֶץ-גֹּשֶׁן
 וְהָיִיתָ קָרוֹב אֵלַי וּבְנֵיךָ וּבְנֵי בְנֵיךָ וְצִאֲנֶךָ
 וּבְקָרְדֶךָ וְכָל-אֲשֶׁר-לָךְ: יא וְכַלְכַּלְתִּי אֹתְךָ שָׂם

שלחני יי קדמיכון: ו ארי
 דגן תרתין שגין כפנא פגו
 ארעא ועוד חמש שגין די
 לית זרועא וחצדא:
 ו ושלחני יי קדמיכון
 לשואה לכון שארא
 בארעא ולקימא לכון
 לשזבא רבא: ח וכען לא
 אתון שלחתון יתי הבא
 אלהן מן קדם יי ושויני
 לאבא לפרעה ולרבון לכל
 אנש ביתה ושליט בכל
 ארעא דמצרים: ט אוהו
 וסקו לות אבא ותימרון
 לה כדגן אמר ברך יוסף
 שויני יי לרבון לכל מצרים
 חות לותי לא תתעבב:
 י ותתיב בארעא דגשן
 ותהי קריב לי את ובניך
 ובני בניך וענד ותורד וכל
 די לך: יא ואזון יתך תפון
 ארי עוד חמש שגין כפנא
 תולדות אהרן כי זה שנתים. ע"ז ט:

מִצְרַיִם רָדָה אֵלַי אֶל-תַּעֲמֹד: י וַיֵּשְׁבֶת בְּאֶרֶץ-גֹּשֶׁן
 וְהָיִיתָ קָרוֹב אֵלַי וּבְנֵיךָ וּבְנֵי בְנֵיךָ וְצִאֲנֶךָ
 וּבְקָרְדֶךָ וְכָל-אֲשֶׁר-לָךְ: יא וְכַלְכַּלְתִּי אֹתְךָ שָׂם

רש"י

שפת חכמים

מהול (נ"ר): (ה) למחיה. להיות לנס למחיה: (ו) כי
 זה שנתים הרעב. ענרו משני הרעב: (ח) לאב.
 למכר ולפטרון: (ט) ועלו אל אבי. חק ישראל גבוה

כל כך קרוב לו, אלא שהראה להם המילה, ואין לומר מנא ליה
 שראה אותם נסוגים אחר דילמא מה שאמר להם גשו אינו אלא
 משום שהראה להם שהוא מהול, דאם כן נא למה לי, בשלמא אי
 ראה אותם שנסוגים אחר משום הכי הוצרך לומר מלת נא לרבר

רשב"ם

(ה) כי למחיה שלחני. הקב"ה עשה כל זאת לטובתכם: (ח) כי האלהים. אלא האלהים:

ניכרת יפה, ואף על פי שהמצריים נימולים היו כמו שפרש"י: אשר יאמר לכם תעשו*, היינו מחמת דוחק רעב, אבל הוא עשיר, אם כן לא מל אם לא היה יהודי. ד"א השבטים לא היו יודעים במצרים שהם נימולים, ולכך היה להם להכיר ביוסף במילתו.

(יב) ועיני אהי בנימן, פי' אם לא תרצו להגיד בשביל השבועה*, הרי בנימן אחי שלא היה בשבועה הוא יגיד לאבי. ד"א גם בנימן שיש לו לדאג יותר מכם שמא אני מת שהרי לא היה במכירתו, יכול להאמין דברי כי פי המדבר אליכם, ועד עכשיו היה המליץ בינותינו.

(ט) רדה אלי, לא אמר "רד", כבר עברה שנה ממנין רד"ו*.

(יג) את כל כבודי, שיש לי במצרים ולא ידאג לבא כי בידי ספק ויכולת להטיב לו⁹.

(יד) על צוארי, משני צדדי הצואר, שבשביל שהוא כפול נכתב בלשון רבים. (כב) לכלם נתן לאיש, הלמ"ד בפתח*. חליפות שמלות¹⁰, חלוקין ומכנסיים שדרך בני אדם להחליף, ודומה לו: היא שמלתו לעורו¹¹. וי"א מלבושים בגדים*, לפי שגרם להם שקרעו בגדיהם שלא כדין כשצוה לתת הגביע באמתחת בנימן, ונתביישו על שהיו קרועי בגדים¹². ולבנימן, על ידי שלא היה במכירתו נתן שלש מאות כסף אבל לשאר אחיו שמכרוהו לא נתן¹³ כדי לקנוס כל א' ואחד עשר ידות יותר מדמי עבד, כמו שאמרו רבותינו בגיטין פרק השולח¹⁴: המוכר עבדו לעובד כוכבים קונסין אותו עד עשרה בדמיו, והשלש מאות כסף הם עשר ידות מדמי עבד כדכתיב בפרשת משפטים: כסף שלשים שקלים* יתן לאדונו. וחמש חליפות שמלות, אחת

9 כן ברשב"ם. 10 שמלות, בס"ש: שלמות. 11 שמות כב, כו. בס"ש מוסיפים: זהו החלוק הטפל לעורו. 12 כן הוא במדרש (במבוא לתנחומא ישן מכ"י הוספות לתנחומא), עיין ת"ש עז. 13 "לא נתן", ליתא בכ"י. 14 גיטין מד, א.

רבינו: אולי צ"ל בקמץ וקאי על לאיש. מלבושים בגדים, אין זה כמות זה (ראב"ע), ולכן נקראו חליפות. כסף שלשים שקלים וגו', שמות כא, לב. "ודוק ותשכח ל' עשר פעמים שלש מאות, ולכך הפסיד מן שאר האחים שלש מאות בשביל הקנס הזה, וזהו עשרה בדמיו, ומכאן סמכו רז"ל" (לשון הרא"ש). וברביב"א מעיר: "ואינו נראה לר' אליקים שהרי ראובן לא היה במכירתו, וא"כ היה ליוסף ליתן לו (לראובן) כמו שנתן שלש מאות כסף אל בנימין", ע"כ. — אגב: מ"ש שם ברא"ש: וכמה דמי עבד הקצובים בפרשת "ערכין" ל', צ"ל: "נזיקין". ועיין במושב זקנים שמביא רעיון רבינו והרא"ש בשם "החסיד".

אשר יאמר לכם תעשו, לעיל מא, נה. לפי שהיה יוסף אומר להם שימולו, וכשבאו אצל פרעה ואומרים כך הוא אומר לנו, אמר להם ולמה לא צברתם בר והלא הכריו לכם ששני הרעב באים, אמרו לו אספנו הרבה והרקיבה, אמר להם אם כן כל אשר יאמר לכם תעשו, הרי גזר על התבואה והרקיבה, מה אם יגזור עלינו ונמות (רש"י). השבועה, שלא לגלות המכירה (רש"י לעיל לו, לג). — "השבועה", כן נכון ע"פ כ"י, ובס"ש: "השבועות". ממנין רד"ו, ולא יהיו כי אם רד"ה במצרים. וכן בתוספות. הלמד בפת"ח, והמנתת שי העיר: "כתב החזקוני הלמ"ד בפתח, ולא ידעתי מהו כי בכל הספרים הלמ"ד בקמץ כמשפט", ע"כ. ובס"ש יש כאן הערה גוספת בפנים לשון

כִּי-עוֹד חֲמֵשׁ שָׁנִים רָעַב פֶּן-תּוֹרֵשׁ
 אֶתְּךָ וּבֵיתְךָ וְכָל-אֲשֶׁר-לְךָ:
 יב וְהִנֵּה עֵינֶיכֶם רְאוּת וְעֵינֵי אָחִי
 בְּנִימִין כִּי-פִי הַמְדַבֵּר אֵלֵיכֶם:
 יג וְהִגַּדְתֶּם לְאָבִי אֶת-כָּל-כְּבוֹדִי
 בְּמִצְרַיִם וְאֵת כָּל-אֲשֶׁר רָאִיתֶם
 וּמַהֲרַתֶּם וְהוֹרַדְתֶּם אֶת-אָבִי

דלמא תתמספן את ויגש
 ביתך וכל די לך: יב והא
 עיניכוון חזן ועיני אחי
 בנימין ארי בלישנכוון אנא
 ממלל עמכוון: יג ותחזון
 לאבא ית כל יקרי במצרים
 וית כל די חזיתון ותחזון
 ותחזון ית אבא הכא:
 יד ונפל על צוארי בנימן
 אחוהי ובכא ובנימן בכא
 על צוארה: מז ויגשק לכל
 תולדות אהרן והנה עיניכם. מגילה טז:
 ויפול על צוארי בנימין. מגילה שם

הִנֵּה: יד וַיִּפֹּל עַל-צוּאְרָי וּבְנִימִן
 בָּכָה - עַל-צוּאְרָיו: מז וַיִּנְשֶׁק לְכָל-אָחָיו וַיִּבְכֶּה

שפתי חכמים

עמהם בלשון רכה כדי שלא יחבישו, אבל אם עמדו על מקומם למה דיבר עמהם בלשון חתוננים וק"ל: ת ולא מלשון הכרת ושלוח, כמו אכנו בדבר ואוריחנו (במדבר יד י"ג), כי לא יתכן זה שהרי היה ליוסף להאכיל לכל העם בשבע שני הרעב: א (נח"י), ותימה לי מאי קישור יהיה לזה עם כי פי המדבר אליכם בלשון הקודש: ב מדכתיב כאן צוארי ולא כתיב צואריו, ונאמר בשיר השירים (ו ה) צוארך כמגדל השן, מה להלן מקדש אף כאן מקדש: ג ואם תאמר דילמא כפשוטו, בשלמא מה שפירש לעיל גבי יוסף משום דכתיב צוארי

מכל הארצות: (יא) פן תורש. דלמא תתמסכן. לשון מורש ת ומעשיר: (יב) והנה עיניכם ראות. ככבודי ושאני אחיכם שאני מהול ככס. ועוד כי פי המדבר אליכם בלשון הקדש (נ"ח): ועיני אחי בנימין. השוה את כולם יחד לומר שכסם שאין לי שנאה על בנימין א אחי שהרי לא היה במכירתי כך אין בלבי שנאה עליכם: (יד) ויפול על צוארי בנימן אחיו ויבך. על שני מקדשות ב שעמידן להיות בחלקו של בנימין וסופן להחריב: ובנימין בכה על צואריו. על משכן שילה ג שעמיד להיות בחלקו של יוסף וסופו להחריב (ולענין דיוקו של רש"י דיוסף כתיב ויפול ויבך מרתי משמע שאני מקדשות ולכך עשה ב' פעולות ע"ז הרמו. משא"כ בנימין דלא כתיב רק ובנימין בכה פעולה אחת שלא רמו רק על חורבן אחד. ועיין בציאור ח"י שסס הוא בדרך דרש): (מז) ויגשק. הוסיף בנשיקה מנשק והולך דיבייש"ר בלע"ז:

בעל הפורים

גבי נ"ג כשירד לגיהנס לומר לך ששקול הגלות כנגד גיהנס: (יא) פן תורש. ב' נמש' הכל ואיך אל תאהב שנה פן תורש ונ"ה וקרעים תלניש נומה לומר ללמדך כל הישן בנית המדרש תורתו נעשית קרעים קרעים וחוה אל תאהב שנה בנ"ה פן תורש מלמודך וכן אמר יוסף ליעקב מוטב שחנא לכאן אף ללכת חוה לארץ פן תורש ממורה כי לא חוכל ללמוד שם מפני הרעב: (יב) עיניכם ראות. גבי והרלימי לכם המילה: כי פי המדבר אליכם. גבי בעגלה ערופה

מסורנו (יא) פן תורש. לחסרון מרעה הצאן כאמרם אחר כך כי אין מרעה לצאן: (יב) ועיני אחי בנימין. שלא ידע במכירתי: כי פי המדבר אליכם. בלחי מליץ והנה במכירתי לא היה איש מדבר בלשוננו וזולתנו כי הקונים היו ישמעאלים ומדינים: (ג) ומהרתם והורדתם את אבי הנה. למען ישמח לראות: רש"י

רש"י

שהרי אתם בעיניכם רואים ומכירים כי אני יוסף מדבר אליכם ולפיכך והגדתם את כל כבודי במצרים ואת כל אשר ראיתם: (ג) את כל כבודי. לא ידאג לבא כי יש לי כח ויכולת בידי להטיב לו:

(יא) פן תורש. חתגרש מן הארץ ע"י רעבון. כמו והורשתם והאבדתם מהר. מגזרת ירש יאמר תורש. מן יקש יאמר חוקש בו: (יב) כי פי המדבר אליכם. ועד עתה ע"י מליץ. לפי עיקר פשוטו. בשורה שתאמרו לאבי לא מפי שמועה ששמעתם מאחרים

בַּפָּנָא דִּילְמָא תַתְמַסְפֵּן אַנְתָּ וְאַנְשׁ בֵּיתְךָ וְכָל דִּילְךָ: יב וְהָא עֵינֵינוּן חֲמִינֵן וְעֵינֵי אַחֵי
בְּנֵימִין אַרוּם פּוּמֵי בְּלִישׁן בֵּית קוּדְשָׁא מְמַלְל עִמְכוּן: יג וְתַחֲוּן לְאַבָּא ית כָּל אֵיקָר דְּאִית
לִי בְּמַצְרִים וַיִּת כָּל רְבוּתֵי דְחֲמִיתוֹן וְתוֹחַתוֹן ית אַבָּא הֶלְכָא: יד וְאַתְרַכִּין עַל פְּרִיקַת
צְוּרוֹי דְּבְנֵימִין אַחֵי וּבְכָא דְעֵתִיד בֵּית מוֹקְדָשָׁא לְמַהוּי מְתַבְּנֵי בְּחוּלְקֵיהּ דְּבְנֵימִין וְעֵתִיד
לְמַחְרוֹב תְּרַתִּין זְמַנִּין וּבְנֵימִין בְּכָא עַל פְּרִיקַת צְוּרוֹיהּ דִּיוֹסְף דְּחָמָא מְשַׁפְּנָא דְשִׁילָה
דְעֵתִיד לְמַהוּי בְּחוּלְקֵיהּ דִּיוֹסְף וְעֵתִיד לְמַחְרָב: טו וְנָשִׁיק לְכָל אַחֵי וּבְכָא עֲלִיהוֹן דְּחָמָא

פ' יונתן

וכן היה צעקב ועשו וציוסף ועקב ולא עפה אחרי שהולך בהודת אביו למצרים וכו' לכן פירש שעיני צביה היה על מורכן בית המקדש והיה זה כאן לפי שהזכיר ירדמס למצרים וכדמתרגם בפסוק שאתריו לחמא דמשמענדו במצרים כי ירדמס רמז לגלויחמינו הארוך ע"כ כשהזכיר על ירדמס ציב אביו למצרים זכר הגלות הג' וצביה על שני מרצנות אגב ג"כ בנימין צביה נגדו ולע"פ שצביהם כחצי זוארי לשון רבים צא הרמז כמו שכתוב מלאמי בספר יסא מואר:

(יב) ארום פומי בלישן בית קודשא. העיקר כמו שכתבתי שזה היה סימן מובהק שנמילמו לא היה רציה נכונה: (יד) ובכא וכו' ועתיד צמחרב תרתין זמנין. וכן פרש"י ועיין במרחי מ"ש מהיכן דיוקן של רש"י ולפי דבריו צריכים להגיה ובנימין צביה על זוארו ותימא צעניי ללא נמלא ככל ס"ת שצעולם ונראה דדיוקן וגם סברת רש"י שאין כאן מקום הנכיה והנפילה על הזואר כי מיד כשנמדוע להם ולאמר אל מעצנו וגומר אז קינה מ"ל כדרך הקרובים הנמלאים לעמים רחוקים

רמב"ן

אבן עזרא

כן שלח לו מעתה כי בארץ גושן יושיבנו. וטעם אתה ובניך, מחובר בפסוק העליון, רדה אלי אתה ובניך ובני בניך וצאנך ובקרך וכל אשר לך: יא. ואמר פן תורש אתה וביתך. דרך כבוד, כי לאחיו אמר כי למחיה שלחני אלהים לפניכם, ולשום לכם שארית, שהיו מתים ולא ישאר להם שארית, אבל לאביו לא רצה לאמר כן. ואמר שאם תתעכב בארץ כנען תורש, כי אני לא אוכל לשלוח לך לארץ כנען לחם רב מגנזי המלך, כי יחשדו אותי שאני מוכרו שם לעשות לי שם אוצרות כסף ולשוב ואחי יתן לי המלך רשות:

(יא) פן תורש. כמו תכרת. וכן להוריש גוים: (יב) כי פי. ידוע כי פה מוכרת וכאשר יהיה סמוך ישזב הה"א הנעלם ליו"ד נעלם כמו כי פי לדיק גם כן לשון רבים ופי רשעים. ובהמשך זה היו"ד עם יו"ד סימן המדבר חקרו האחד. כמו כי פי המדבר. והטעם שהיה מדבר בלשונם עמם בלא מליץ: (יד) צוארי. ימלא לשון רבים ויחיד. ועם תוספות נו"ן אכן האל"ף לא נעדר:

יב. כי פי המדבר אליכם. בלשון הקדש (כלי מליץ זה), דעת המפרשים (רש"י, הראב"ע, והרד"ק), והוא תרגום אונקלוס. ויתכן שאמר להם כך לאמתלא ולפיוס, כי איננה ראייה שידבר אדם אחד במצרים בלשון הקדש,

אבי עזר

(יא) פן תורש כמו תכרת וגו'. ושרשו ירש מגזרת י"רש ה'לללל אכנו דכרז זאוריטנו. הורחמו כריתת. ובנין נפעל וזמנו עתיד. חימא על הרג וגם על הרשעים שלא הלכו בעקבות התרגום דפירש דלמא תתמסכן הלא מקרא מלא הוא (משלי ל ט) ופן אורש וגו': (ד) צוארי יפצא לשון רבים וכו'. כי ימלא עד זואר יגיעו וגם נמלא בלחם ענק מלוריק. ורש"י כתב צמשלי (א ט) הטעם דזואר נקרא לפעמים בלשון רבים משום שהגזרת עשו טענות הרבה:

אור החיים

היאך נתגלגלו הדברים עד שירד יוסף למצרים, וגם מעשה כתונת הפסים המונח אליו מוטבל צדס, אלא ודאי כי בטענת לא אחס שלחמס וגו' שאמר יוסף הזכר הדבר כי מאת ה' היתה זאת ואין להרהר אחר מדותיו, והוא אומרם ז"ל (ב"ר פו ג) ראוי היה יעקב לירד בשלשלאות וכו':

ואולי כי צוה היה להם פנים לעמוד לפני אביהם כשנגלה הדבר, כי הם הגזרמים לו אצל וכי כ"צ שנה, ועשו המעשה המופלא במכר אחיהם, ורואני שגם בוש לא יבשו מאביהם, והיה נראה לומר כי יעקב לא ידע גוף המעשה, וזה דרך רחוק, כי פשיטא שלא ימנע מחקור זאת

מנחת שי

(יב) וציני אחי בנימין. מלא. בנימן אחיו ויבך ובנימן שניהם חסרים כמבואר במסורת פרשת וישלח במ"ג. ועל מלת בנימן דיפל על צוארי כתוב בחילופים בן אשר וכו' שבדפוס לב"א בנימין לב"י בנימן משמע שהחילוף הוא בין מלא לחסר וזה לא יתכן שהחילופים שביניהם אינם אלא בנקודות וטעמים כמו שכתב בעל מסורת המסורת בהקדמה שלישיית אמנם בחילופים כתיבת יד מצאתי לב"א בנימן אחיו לרע רוצה לומר המאריך במ"ם ואולם במקרא אחרת כתיבת יד הנוסח בחילופים כתוב בהפך לבן אשר המאריך ביו"ד ולבן נפתלי במ"ם וכן מצאתי בכמה ספרים כתיבת יד המאריך ביו"ד וכן כתב אור תורה: (ד) בנימן אחיו. היו"ד במאריך כמו שכתבתי לעיל: ובנימן בכה על צואריו. מפירוש המזרחי נראה שכתוב צוארו חסר יו"ד ולא נמצא כן בשום מקום וכבר נמסר עליו מבעל יפה תואר ובעל מתנות כהונה וגור אריה. והנה לפניך גם כן מסורת הרמ"ה ז"ל ועל חלקת צואריו מלא

עֲלֵהֶם וְאַחֲרֵי כֵן דִּבְרוּ אֶחָיו אֵתוֹ:
 זָו וְהִקְלֵ נִשְׁמַע בֵּית פְּרַעְהָ לֵאמֹר
 בָּאוּ אֶחָיו יוֹסֵף וַיִּיטֵב בְּעֵינֵי פְרַעְהָ
 וּבְעֵינֵי עֶבְדָּיו: י" וַיֹּאמֶר פְּרַעְהָ
 אֶל-יוֹסֵף אָמַר אֶל-אֲחֵיךָ זֹאת
 עָשׂוּ טַעֲנוּ אֶת-בְּעִירְכֶם וּלְכוּ-בָאוּ
 אֶרְצָה כְּנַעַן: י"ח וַקָּחוּ אֶת-אֲבִיכֶם
 וְאֶת-בְּתִיכֶם וּבָאוּ אֵלַי וְאֶתְנֶה
 לָכֶם אֶת-טוֹב אֶרֶץ מִצְרַיִם וְאֶכְלוּ
 אֶת-חֶלֶב הָאָרֶץ: י"ט וְאֶתְהָ צִוִּיתָהּ זֹאת עָשׂוּ

אֲחֹהֵי וּבָכָא עֲלֵיהוֹן וּבְתַר
 בֵּן מְלִילוֹ אֲחֹהֵי עֲמָה:
 זָו וְקָלָא אֲשַׁתְּמַע לְבֵית
 פְּרַעְהָ לְמִימַר עֵלּוּ אֲחֵי
 יוֹסֵף וְשִׁפְרָ בְּעֵינֵי פְרַעְהָ
 וּבְעֵינֵי עֶבְדֵיהֵי: י" וַאֲמַר
 פְּרַעְהָ לְיוֹסֵף אָמַר לְאֲחֵיךָ
 דָּא עֵיבִידוּ טַעֲוֹנוּ יֵת
 בְּעִירְכוֹן וְאִזְלוּ אוֹבִילוּ
 לְאַרְעָא דְכְנַעַן: י"ח וּדְבֵרוּ
 יֵת אַבּוּכוֹן וְיֵת אֲנִשׁ
 בְּתִיכוֹן וְעוּלוּ לְוֹתֵי וְאֶתְּן
 לְכוֹן יֵת טוֹב אֶרְעָא
 דְּמִצְרַיִם וְתִיכְלוֹן יֵת טוֹבָא
 דְּאַרְעָא: י"ט וְאֶתְּ מִפְּקָדָא
 דָּא עֵיבִידוּ סִיבּוּ לְכוֹן
 אֶתְּ צִוִּיתָהּ זֹאת עָשׂוּ

שפתי חכמים

רש"י

דהוא לשון רבים ולא כתיב צואריו, אבל כאן כתיב צואריו דילמא כפשוטו, (נמ"י), הרא"ם האריך בזה, גם במתנות כהונה כתב צואריו לשון יחיד, ולא ראו הגמרא בפרק קמא דמגילה (ס"ז:) ואיתא נמי התם כמה צוארים הוה ליה לבנימין, ופירש רש"י (שם ד"ה כמה) דלא גרסינן ליה שכן דרך הכתוב לקרות צואר לשון רבים וכו', וכל מה שטרח הרא"ם הוא לריק, ולי נראה דשנוי לשון קא דריש מדכתיב גבי אחיו ויבך עליהם, ואילו גבי יוסף ובנימין הזכיר לשון צואר, שמע מינה לדרשה קאתי לרמוז על בית המקדש שנקרא צוארך כנוכר לעיל, ומה שדרשו גבי בנימין שני מקדשות וגבי יוסף אחד, לפי שהאמת היה כך ולא מלשון רבים ויחיד דרשו כן: ד עיין לעיל (פסוק ב') מה שכתבתי שם: ה והוא פועל יוצא לשלישי, כלומר שיטענו הבהמות בתבואה, לאפוקי שלא תפרש טענו את בעירכם, כלומר שיאכילו את בהמתם דאם כן מאי נפקא ליה מיניה, (רא"ם): ו פירוש דבמים עמוקים אין דגים בעומקם אלא למעלה הולכים: ו דקשה לרש"י למה לא כתיב מי צויה לו כן, ועוד קשה למה כתיב אחריו זאת עשו בלשון רבים, הוה ליה למימר זאת עשה, שהרי גם

ואחרי כן. מאחר שראוהו זוכה ולנו שלם עמם: דברו אחיו אתו. שמתלה היו זושים ממנו: (ז) והקל נשמע בית פרעה. כמו צנית פרעה וזהו לשון ציט ד ממט: (יז) טענו את בעירכם. ה מצוה: (יח) את טוב ארץ מצרים. ארץ גושן. ניצל ואינו יודע מה ניצל סופה לעשותה כמולה שאין ו זה דגים: חלב הארץ. כל חלב לשון מיטע הוא: (יט) ואתה צויתה. מפי ז לומר להם: זאת עשו. כך אמור להם שצרכויה הוא:

רשב"ם

(יט) ואתה צויתה. עתה אני מצוה אותך לקחתם עגלות ובהמות למשוך. כי לא היה אדם יכול להוציא מן המלכות עגלה כי אם ע"פ פרעה. ודוגמא זו בתלמוד. אין פרה וחזירה יוצאה ממצרים אלא אם כן נטלה האם שלה:

מנחת שי

דמלא כתיב מלא אל"ף ומלא יו"ד וכל אורייתא דכוחא בר מן חד חסר יו"ד וסימן וירץ עשו וגו' ויפל על צוארו ומסר עליה רו כתיב ריו ק' וכולהון מלאים אל"ף עד כאן. וגם במסורת גדולה במערכת אות היו"ד לא נמנה עם מליך חסרים יו"ד כאמצע תיבותא וקריין רק צִוִּיתָהּ דוירץ עשו: (ז) והקל נשמע. במסורת ב' אחד חסר ואחד מלא וסימן והקל נשמע בית פרעה והקול נשמע עד למרחוק (עזרא ג') קדמאה חסר נתיינא מלא ורזא דמילתא בווהר דף ר"י: (ז) ולכו באו. במקף לא במאריך תחת ולכו: (יט) ואתה צויתה. מלא ה"א בסוף תיבותא ולרזשא אתא כדאיתא בספר הזהר:

עֲלֵהֶם וְאַחֲרֵי כֵן דַּבְּרוּ אֶחָיו אֵתוֹ:
 ז וְהִקְלֵ נִשְׁמַע בֵּית פְּרַעֲהָ לֵאמֹר
 בָּאוּ אֲחֵי יוֹסֵף וַיִּיטֹב בְּעֵינֵי פְרַעֲהָ
 וּבְעֵינֵי עַבְדָּוָיו: י וַיֹּאמֶר פְּרַעֲהָ
 אֶל-יוֹסֵף אָמַר אֶל-אֲחֵיךָ זֹאת
 עֲשׂוּ טַעֲנוּ אֶת-בְּעִירְכֶם וּלְכוּ-בָאוּ
 אֶרְצָה כְּנַעַן: יא וּקְחוּ אֶת-אֲבִיכֶם
 וְאֶת-בְּתִיכֶם וּבָאוּ אֵלַי וְאֶתְנֶה
 לָכֶם אֶת-טוֹב אֶרֶץ מִצְרַיִם וְאֶכְלוּ
 אֶת-חֶלֶב הָאָרֶץ: יב וְאֶתְּהָ צִוִּיתָהּ זֹאת עֲשׂוּ

אחיהי וכבא עליהון ובתר
 בן מלילו אחיהי עמה:
 ז וקלא אשתמע לבית
 פרעה למימר עלו אחי
 יוסף ושפר בעיני פרעה
 ובעיני עבדוהי: י ויאמר
 פרעה ליוסף אמר לאחידך
 דא עיבדו טעונו ית
 בעירכון ואזילו אוכילו
 לארעא דכנען: יא ודברו
 ית אבוכון וית אנש
 בתיכון ועולו לותי ואמן
 לכון ית טוב ארעא
 דמצרים ותיכלון ית טובא
 דארעא: יב ואת מפקדא
 דא עיבדו סיבו לכון
 דאת צויתה זאת עשו

שפתי חכמים

דהוא לשון רבים ולא כתיב צואריו, אבל כאן כתיב צואריו דילמא כפשוטו, (נמ"י), הרא"ם האריך בזה, גם במתנות כהונה כתב צואריו לשון יחיד, ולא ראו הגמרא בפרק קמא דמגילה (ס"ז:) ואיתא נמי התם כמה צוארים הוה ליה לבנימין, ופירש רש"י (שם ד"ה כמה) דלא גרסינן ליה שכן דרך הכתוב לקרות צואר לשון רבים וכו', וכל מה שטרח הרא"ם הוא לריק, ולי נראה דשנוי לשון קא דריש מדכתיב גבי אחיו ויבך עליהם, ואילו גבי יוסף ובנימין הזכיר לשון צואר, שמע מינה לדרשה קאתי לרמוז על בית המקדש שנקרא צוארך כנוכר לעיל, ומה שדרשו גבי בנימין שני מקדשות וגבי יוסף אחד, לפי שהאמת היה כך ולא מלשון רבים ויחיד דרשו כן: ד עיין לעיל (פסוק ב') מה שכתבתי שם: ה והוא פועל יוצא לשלישי, כלומר שיטענו הבהמות בתבואה, לאפוקי שלא תפרש טענו את בעירכם, כלומר שיאכילו את בהמתם דאם כן מאי נפקא ליה מיניה, (רא"ס): ו פירוש דבמים עמוקים אין דגים בעומקם אלא למעלה הולכים: ו דקשה לרש"י למה לא כתיב מי צויה לו כן, ועוד קשה למה כתיב אחריו זאת עשו בלשון רבים, הוה ליה למימר זאת עשה, שהרי גם

רש"י

ואחרי כן. מאחר שראוהו זוכה ולנו שלם עמהם:
 דברו אחיו אתו. שמתחלה היו זושים ממנו:
 (ז) והקל נשמע בית פרעה. כמו צנית פרעה
 וזהו לשון צית ד ממט: (יז) טענו את בעירכם.
 ה מצוה: (יח) את טוב ארץ מצרים. ארץ גושן.
 ניצל ואינו יודע מה ניצל סופה לעשותה כמנולה שאין
 ו זה דגים: חלב הארץ. כל חלב לשון מיטב הוא:
 (יט) ואתה צויתה. מפי ז לומר להם: זאת עשו.
 כך אמור להם שצרכויה הוא:

רשב"ם

ע"פ פרעה. ודוגמא זו בתלמוד. אין פרה וחזירה יוצאה ממצרים
 אלא אם כן נטלה האם שלה:

(יט) ואתה צויתה. עתה אני מצוה אותך לקחתם עגלות ובהמות
 למשוך. כי לא היה אדם יכול להוציא מן המלכות עגלה כי אם

מנחת שי

דמלא כתיב מלא אל"ף ומלא יו"ד וכל אורייתא דכותא בר מן חד חסר יו"ד וסימן וירץ עשו וגו' ויפל על צוארו ומסר עליה רו
 כתיב ריו ק' וכולהון מלאים אל"ף עד כאן. וגם במסורת גדולה במערכתא אות היו"ד לא נמנה עם מליך חסרים יו"ד כאמצע תיבותא
 וקריין רק צוארו דוירץ עשו: (טז) והקל נשמע בית פרעה והקול נשמע עד
 למרחוק (עזרא ג') קדמאה חסר תניינא מלא ורזא דמילתא בווהר דף ר"י: (יז) ולכו באו. במקף לא במאריך תחת ולכו: (יט) ואתה
 צויתה. מלא ה"א בסוף תיבותא ולדרשא אתא כדאיתא בספר הזהר:

עתה אני מצוה אותך לקחתם עגלות ובהמות
 למשוך. כי לא היה אדם יכול להוציא מן המלכות עגלה כי אם

דְּמִשְׁתַּעֲבָדִין לְבִינֵי עַמְמֵיָא וּמִן בְּתֵר בְּדִין מְלִילוּ אָחוּי עֲמִיה: 10 וְקָלָא אֲשַׁתְּמַע בֵּית מְלָכוּתָא דְּפָרְעָה לְמִימַר אָתוּ אָחֵי יוֹסֵף וּשְׁפָר פְּתַגְמָא בְּעֵינֵי פָרְעָה וּבְעֵינֵי עַבְדֹּי: 11 וְאָמַר פָּרְעָה לְיוֹסֵף אֵימַר לְאַחַךְ דָּא עֵיבִידוּ טְעִינוּ יַת בְּעִירְכוֹן וְטִיִּילוּ אוֹבִילוּ לְאַרְעָא דְכְנָעַן: 12 יַח וּדְבָרוּ יַת אַבּוּכוֹן וְיַת אֵינֶשׁ בְּתִיכוֹן וְאֵייתוּ לְוֹתֵי וְאֵיתָן לְכוֹן יַת שְׁפָר אַרְגְּ אַרְעָא דְּמִצְרַיִם וְתִיכְלוּן יַת שְׁמֹנְנִיתָא דְאַרְעָא: 13 וְאַנְתָּ יוֹסֵף מְפָקִיד בְּאִיקָר אַבְּךָ בְּגִין בְּן אֵימַר

אבן עזרא

רמב"ן

(ח) טענו. שימו משא. ומטועני חרצ קרוג ממנו: כי על דעתי הוא שפת כנען, כי אברהם לא הביאו בעירכם. נהמתכם. וכן אנחנו ובעירנו: מאור כשדים ומחרן כי ארמית היא, והגל הזה עד, ואיננו לשון לאיש אחד לבד, אבל הוא לשון כנען: (יח) חלב הארץ. כמו שומן:

המושל, שדרך המלכים והמושלים לדעת הלשונות, וכמו שתראה בנכודנצר שאמר בלשון הקדש (דניאל ב ג) חלום חלמתי ותפעם רוחי לדעת את החלום, בעבור שהיו שם חרטומים ואשפים ומכשפים וכשדים מלשונות רבים ומישראל, וכולם יבינו אותו. והם ענו לו בארמית, וידברו הכשדים למלך ארמית, כי הם היו הקרובים אליו היושבים ראשונה במלכות, ולהם היה הרשות לדבר אל המלך. ועוד, כי כאשר בא יוסף משם למצרים יבאו רבים. ויותר היה להם ראייה בהזכירו שמו וענין המכירה, אני יוסף אחיכם אשר מכרתם אותי מצרימה:

והנכון בעיני כי יאמר והנה עיניכם רואות ועיני אחי בנימן כי אני המושל והאדון לכל מצרים המגיד לכם מפי כי אני אחיכם ומצוה להוריד אבי אלי לכלכלו, אם כן תגידו לאבי את כל הכבוד ואת כל אשר ראיתם בעיניכם ותמהרו להורידו אלי, כי הדברים אמת, ויש בי כח להצילו ולהחיותו ברעב. והוא כמו כי פי אני דברתי. ובגמרא במסכת מגילה (טז:) אמרו, כפי כן לבי:

10. וטעם באו אחי יוסף. כי היה יוסף מגיד לבית פרעה כי יש לו אחים נכבדים בארץ העברים כי גנב גונב משם, ועתה שמעו כי באו אחי יוסף כאשר אמר:

וייטב בעיני פרעה ובעיני עבדיו. כי היה הדבר להם לחרפה שימשול בהם איש נכרי עבד מבית האסורים יצא למלוך. ועתה בבוא אליו אחים נכבדים, ונודע כי הוא הגון להתיצב לפני מלכים, שמחו כולם

בדבר:

11. ואתה צויתה זאת עשו. אמר הדבר בצואה לו, מדעתו מוסר יוסף כי איננו שולח יד בהון המלך, ולא ידע אתו מאומה, על כן חשב פרעה אולי לא ירצה לשלוח לאביו דבר, על כן אמר לו אני מצוה אותך שתעשה זאת על כל פנים:

ספורנו

(טז) וייטב בעיני פרעה. שחשב שמכאן ואילך תהיה השגחת יוסף על הארץ לא כהשגחת גר מנהיג אבל בהשגחת אורח הושב לשבת בארץ הוא זרעו ולזה ישגיח בכל לב להטיב לארץ וליושביה: (ח) אמור אל אחיך זאת עשו. שזאת היא הכוונה שתעשו שתקחו את אחיכם ואת בתיכם: (יח) ואתה צויתה. ואמור להם גם כן שאתה צוית עליהם: זאת עשו. ולהשיג זה

אור החיים

10. ויבך עליהם ואחרי כן דברו וגו'. פירוש אחר שראו שזכה עליהם או סמך לנס ודברו אמו, כי כל הדברים שהיה אומר אפשר שהיה אומר להם כן להסיר מהם הזושה ולעולם לנצו ימר עליהם מזד המעשה, אכן כשראו שחזק אותם וזכה על פרידתם, הכירו צמידת טובו כי אם נאמן הוא ודברו אמו, והגם שזכה מקודם אין הוכחה מזה כי אפשר וזכר לראו וזכה עליה, מה שאין כן כזי זה שזכה עליהם. גם כזי הראשון יש מקום לתלות שזכה על פרידת צימין, מה שאין כן כשזכה עליהם צפרטות זה יגיד אחוה לנצ:

11. ואת עשו. פירוש דבר זה אינכם צריכין לעשותו צרשות, אצל העגלות אינכם יכולין לעשות כי אם צרשות, ואפילו רשות מיוסף לא פועיל אלא צריך שיאמר שהוא עושה צרשות פרעה, והוא אומר ואתה צוית וגו', וכן הוא אומר ויתן להם וגו' עגלות על פי פרעה, וזה היה מנימוסי מצרים:

עוד ירצה באומרו זאת עשו פירוש כי הוא רצו להם, וזהו פירוש דבר זה אינכם צריכין לעשותו צרשות, אצל העגלות אינכם יכולין לעשות כי אם צרשות, ואפילו רשות מיוסף לא פועיל אלא צריך שיאמר שהוא עושה צרשות פרעה, והוא אומר ואתה צוית וגו', וכן הוא אומר ויתן להם וגו' עגלות על פי פרעה, וזה היה מנימוסי מצרים: עוד ירצה באומרו זאת עשו פירוש כי הוא רצו להם,

דְּמִשְׁתַּעֲבָדִין לְבִינֵי עַמְמֵיָא וּמִן בְּתֵר בְּדִין מְלִילוֹ אָחֳוֹי עַמִּיהֶ: ^{טז} וְקָלָא אֲשַׁתְּמַע בֵּית מַלְכוּתָא דְּפָרְעָה לְמִימַר אָתּוּ אָחֵי יוֹסֵף וּשְׁפָר פְּתַגְמָא בְּעֵינֵי פָרְעָה וּבְעֵינֵי עַבְדֹּי: ^{יז} וְאָמַר פָּרְעָה לְיוֹסֵף אֵימַר לְאַחַד דָּא עֵיבִידוּ טְעִינוּ יַת בְּעִירְכוּן וְטִיִּילוּ אוֹבִילוּ לְאַרְעָא דְּכַנְעָן: יח וּדְבָרוּ יַת אַבּוּכוֹן וְיַת אֵינֶשׁ בְּתִיכוֹן וְאֵייתוּ לְוֹתִי וְאֵיתָן לְכוֹן יַת שְׁפָר אָרְג אַרְעָא דְּמִצְרַיִם וְתִיכְלוּן יַת שְׁמֹנְגִיתָא דְּאַרְעָא: יט וְאַנְתָּ יוֹסֵף מְפָקִיד בְּאִיקָר אַבְּךָ בְּגִין בְּן אֵימַר

אבן עזרא

רמב"ן

(ח) טענו. שימו משא. ומטועני חרצ קרוג ממנו: כי על דעתי הוא שפת כנען, כי אברהם לא הביאו בעירכם. נהמתכס. וכן אנחנו ובעירנו: מאור כשדים ומחרן כי ארמית היא, והגל הזה עד, ואיננו לשון לאיש אחד לבד, אבל הוא לשון כנען: (יח) חלב הארץ. כמו שומן:

המושל, שדרך המלכים והמושלים לדעת הלשונות, וכמו שתראה בנכודנצר שאמר בלשון הקדש (דניאל ב ג) חלום חלמתי ותפעם רוחי לדעת את החלום, בעבור שהיו שם חרטומים ואשפים ומכשפים וכשדים מלשונות רבים ומישראל, וכולם יבינו אותו. והם ענו לו בארמית, וידברו הכשדים למלך ארמית, כי הם היו הקרובים אליו היושבים ראשונה במלכות, ולהם היה הרשות לדבר אל המלך. ועוד, כי כאשר בא יוסף משם למצרים יבאו רבים. ויותר היה להם ראייה בהזכירו שמו וענין המכירה, אני יוסף אחיכם אשר מכרתם אותי מצרימה:

והנכון בעיני כי יאמר והנה עיניכם רואות ועיני אחי בנימן כי אני המושל והאדון לכל מצרים המגיד לכם מפי כי אני אחיכם ומצוה להוריד אבי אלי לכלכלו, אם כן תגידו לאבי את כל הכבוד ואת כל אשר ראיתם בעיניכם ותמהרו להורידו אלי, כי הדברים אמת, ויש בי כח להצילו ולהחיותו ברעב. והוא כמו כי פי אני דברתי. ובגמרא במסכת מגילה (טז:) אמרו, כפי כן לבי: טז. וטעם באו אחי יוסף. כי היה יוסף מגיד לבית פרעה כי יש לו אחים נכבדים בארץ העברים כי גנב גונב משם, ועתה שמעו כי באו אחי יוסף כאשר אמר: וייטב בעיני פרעה ובעיני עבדיו. כי היה הדבר להם לחרפה שימשול בהם איש נכרי עבד מבית האסורים יצא למלוך. ועתה בבוא אליו אחים נכבדים, ונודע כי הוא הגון להתיצב לפני מלכים, שמחו כולם בדבר:

יט. ואתה צויתה זאת עשו. אמר הדבר בצואה לו, מדעתו מוסר יוסף כי איננו שולח יד בהון המלך, ולא ידע אתו מאומה, על כן חשב פרעה אולי לא ירצה לשלוח לאביו דבר, על כן אמר לו אני מצוה אותך שתעשה זאת על כל פנים:

ספורנו

(טז) וייטב בעיני פרעה. שחשב שמכאן ואילך תהיה השגחת יוסף על הארץ לא כהשגחת גר מנהיג אבל בהשגחת אורח הושב לשבת בארץ הוא זרעו ולזה ישגיח בכל לב להטיב לארץ וליושביה: (ח) אמור אל אחיך זאת עשו. שזאת היא הכוונה שתעשו שתקחו את אחיכם ואת בתים: (יט) ואתה צויתה. ואמור להם גם כן שאתה צוית עליהם: זאת עשו. ולהשיג זה

אור החיים

טז. וייבך עליהם ואחרי כן דברו וגו'. פירוש אחר שראו שזכה עליהם או סמך לנס ודברו אמו, כי כל הדברים שהיה אומר אפשר שהיה אומר להם כן להסיר מהם הזושה ולעולם לנצו ימר עליהם מזד המעשה, אכן כשראו שחזק אותם וזכה על פרידתם, הכירו צמידת טובו כי אם נאמן הוא ודברו אמו, והגם שזכה מקודם אין הוכחה מזה כי אפשר וזכר לראו וזכה עליה, מה שאין כן כזי זה שזכה עליהם. גם כזי הראשון יש מקום לתלות שזכה על פרידת צימין, מה שאין כן כשזכה עליהם צפרטות זה יגיד אחוה לנצ: טז. והקל נשמע וגו' לאמר וגו'. פירוש להיות שכזר הודיע הכחוז למעלה כי שמעו מצרים וצית פרעה כזי יוסף דכתיב (פסוק ג) ושמעו מצרים וגו', עתה מודיע

הכחוז כי הקול ששמעו צית פרעה האמור למעלה ולא ידעו מה הוא ועל מה היה ועתה אמרו להם כי זה היה לנצ ציאת אחיו של יוסף: וייטב בעיני וגו'. פירוש כי קודם היתה להם חרפה כי עבד מולך, וצדיאת אחיו וייטב בעיניו, כי הוכר שאינו עבד: יז. ואת עשו. פירוש דבר זה אינכם צריכין לעשותו צרשות, אצל העגלות אינכם יכולין לעשות כי אם צרשות, ואפילו רשות מיוסף לא פועיל אלא צריך שיאמר שהוא עושה צרשות פרעה, והוא אומר ואתה צויתה וגו', וכן הוא אומר ויתן להם וגו' עגלות על פי פרעה, וזה היה מנימוסי מצרים: עוד ירצה באומרם זאת עשו פירוש כי הוא רצו להם,

אָחִיו וַיֵּלְכוּ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל-
 תְּרַגְּזוּ בַדֶּרֶךְ: כֹּה וַיַּעֲלוּ מִמִּצְרַיִם
 וַיָּבֹאוּ אֶרֶץ כְּנָעַן אֶל-יַעֲקֹב
 אֲבִיהֶם: כֹּה וַיִּגְדּוּ לוֹ לֵאמֹר עוֹד

וַיִּדְוֶן לְאֲבוּהִי לְאַרְחָא:
 כִּד וַיִּשְׁלַח יֵת אַחוּהִי וְאוּלוֹ
 וְאָמַר לְהוֹן לָא תַתְנַצּוֹן
 בְּאַרְחָא: כֹּה וְסָ לִיקוּ
 מִמִּצְרַיִם וְאֵתוּ לְאַרְעָא
 דְכְנַעַן לֹת יַעֲקֹב אֲבוּהוֹן:
 כֹּה וַחֲוִיאוּ לָהּ לְמִימַר עוֹד

תולדות אהרן אל תרגזו. תענית י:

שפתי חכמים

דבר שאינו חשוב, ולמה שלח לו לפי שליעקב היה טוב, לכן פירש שהוא יין ישן שזה אינו דבר חשוב כל כך. וליעקב היה דבר חשוב מפני שדעת זקנים נוחה הימנו וכו' עד כאן לשונו: פ פירוש אם אתם עוסקים בדבר הלכה צריכים אתם לעיין בו יותר ואין דעתכם על הדרך, ומתוך כך טועה אתכם הדרך כלומר תתעו, (רש"י פרק קמא תענית י: ד"ה תרגזו). ודוקא שלא לעיין ולעסוק ציוה להם, אבל שלא למיגרס לא ציוה להם, דהא אמרו רבותינו זכרונם לברכה (שם) שנים שהיו מהלכים בדרך ואין ביניהם דברי תורה וכו': י כתב מהרש"ל הפירוש הראשון הוא אליבא דחד מאן דאמר בגמרא, ושוב פירש רש"י

רש"י

כד) אל תרגזו בדרך. אל ממעסקו דנדר הלכה
פ שלא תרגזו עליכם הדרך. ד"א אל תפסיעו פסיעה
י גסה והכנסו צחמה לעיר. ולפי פשוטו של מקרא יש

שהוא יין ישן שזה אינו דבר חשוב כל כך. וליעקב היה דבר חשוב מפני שדעת זקנים נוחה הימנו וכו' עד כאן לשונו: פ פירוש אם אתם עוסקים בדבר הלכה צריכים אתם לעיין בו יותר ואין דעתכם על הדרך, ומתוך כך טועה אתכם הדרך כלומר תתעו, (רש"י פרק קמא תענית י: ד"ה תרגזו). ודוקא שלא לעיין ולעסוק ציוה להם, אבל שלא למיגרס לא ציוה להם, דהא אמרו רבותינו זכרונם לברכה (שם) שנים שהיו מהלכים בדרך ואין ביניהם דברי תורה וכו': י כתב מהרש"ל הפירוש הראשון הוא אליבא דחד מאן דאמר בגמרא, ושוב פירש רש"י

רמב"ן

או יאמר ולאביו שלח צידה כצידה הזאת אשר נתן לאחיו, ולא להשוותן, רק כאשר נתן להם צידה לדרך בלכתם, כן שלח לאביו בר ולחם ומזון לדרך כבואו. והוא הנכון. והזכיר חמורים ואתונות, כי המשא ונושא המשא, הכל שלח לו. והמנהג לשלוח זכרים ונקבות כאשר עשה אביו (לעיל לב טז):

אבן עזרא

כד) וטעם אל תרגזו. שיכעוס איש על אחיו צעזעור מכירתו:

כד. אל תרגזו בדרך. רגז לשון רתת ותנועה, ויאמר בבאו מן הפחד על הרוב, לב רגז (דברים כח סה), ורגזו וחלו (שם ב כה), ותחתי ארגז (חבקוק ג טו), ומימין ברגזה וכדאגה תשתה (יחזקאל יב יח):
 ולכן הנכון בעיני בפסוק הזה שאמר להם יוסף אל תפחדו בדרך. והענין, כי בעבור נשאתם בר ולחם ומזון וטוב מצרים בימי הבצרות יפחדו אולי בדרך בלכתם יבואו עליהם לסטים, וכל שכן בשובם עם כל רכושם ולא ימהרו לדבר, ולכן אמר להם שילכו בזריזות וימהרו לבא, כמו שנאמר (בפסוק ט) מהרו ועלו אל

אבי עזר

מספוא. וגם מטעם זה הוליא שעורים מכלל מזון. והאל יוסף אוקמ' לדברי הכן בדרך רמזקה. ואם אנחנו ידענו שרז אוהב לפרש בפשיטות. מדוע נפרש אנחנו דבריו סוף מגדרו:

בעל המורים

לאביו ומזון לכולא צ"י ששלח מזון לפרנס כולם: (כד) אל תרגזו. אל תפחדו עלי לומר אחינו גדול הארץ לעשות עול לשום אדם אלא אל תרגזו לשום אדם לילך בדרך על שדה זרועה ד"א אמר להם אל ממעסקו דנדר הלכה: אליהם אל תרגזו. נגי' זהו אל מדכרו צהלכה: אליהם אל תרגזו בדרך. נגי' זהו אל תפסעו פסיעה גסה: (כו) ויגדו לו. מסר יו"ד שלא הגידו לו עד שהמירו המרס שהמרימו נעשרה. ד"פ כתיב עגלות נפרשה וד"פ כתיב עגלה ערופה נפ' שופטים שפירש ממנו נפ' עגלה ערופה:

ספורנו

עשרה חמורים ועשר אתונות כי ברכים תהיה הוא"ו בסוף כמו יששכר זבולן ובנימין: (כד) וישלח את אחיו. פטרן ונתן להם רשות. כמו שלחני כי עלה השחר. שלחוני ואלכה לאדוני:
 צהלכה: אליהם אל תרגזו בדרך. נגי' זהו אל תפסעו פסיעה גסה: (כו) ויגדו לו. מסר יו"ד שלא הגידו לו עד שהמירו המרס שהמרימו נעשרה. ד"פ כתיב עגלות נפרשה וד"פ כתיב עגלה ערופה נפ' שופטים שפירש ממנו נפ' עגלה ערופה:

רעת זקנים

(כד) אל תרגזו בדרך. אל תפחדו מסכנת הדרך כי אני מושל בכל הארץ והוא כמו רגזו ואל תפסעו וכמו לך רגז דמתרגמינן דמיל: מן הקב"ה ולא תחטאו. וכן ונתן ה' לך לב רגז. דחיל בתרגום. וכן ירגזון יריעות. לשון נענוע כאדם המתיירא. וכן רגזה בוטחות. המרגזין ארץ ממקומה. אבל רגזה [רגזה] של תרגום של דניאל ושל עזרא לשון כעס. טרנב"ל לע"ז של רוגז של כ"ד ספרים:

רשב"ם

וכו': (כד) וישלח את אחיו. כל לשון ליה משקל דגוש לי' שליחות התזור משקל רפי': אל תרגזו. אל תיראו כלום בדרך מפני ליסטים כי שלום מכל צד. וכן רגזו ואל תחטאו. היו יראים מן הקב"ה ולא תחטאו. וכן ונתן ה' לך לב רגז. דחיל בתרגום. וכן ירגזון יריעות. לשון נענוע כאדם המתיירא. וכן רגזה בוטחות. המרגזין ארץ ממקומה. אבל רגזה [רגזה] של תרגום של דניאל ושל עזרא לשון כעס. טרנב"ל לע"ז של רוגז של כ"ד ספרים:

מנחת שי

חסר וכן במסורת ב' חד חסר וחד מלא וסימן ועשר אתנת נשאת. אניות תרשיש (ר"ה ב' ט') בתראה מלא וכן כתב הרמ"ה נשאת בר ולחם ומזון חסר דחסר כתיב: (כד) תרגזו. הגימ"ל דגושה: (כה) ויבאו ארץ כנען. חד מן ה' דסבירין ארצה וסימן במ"ג כאן:

דְּלָמָא יִרְגִזּוּן בְּכוּן עֲבָרֵי אוֹרְחָא: כַּה וְסִלְקוּ מִמְצָרִים וְאָתוּ לְאַרְעָא דְכָנְעָן לְוֹת יַעֲקֹב אַבּוּהוֹן: כּו וְתִנְיָאוּ לִיָּה לְמִימָר עַד כְּדוֹן יוֹסֵף קַיִים וְאָרוּם הוּא שְׁלִיט בְּכָל אַרְעָא דְמְצָרִים

אור החיים

בלי יקר

הסמוכה לה אלא נתנס לאחיו, ואמר להם שהם לאצו לדרך:

כד. וישלח את אחיו. פירוש כולן וזנימין עמהם, וכן הוא אומר בדברי יוסף מהרו ועלו אל אחי וגו' והנה עיניכם וגו' ועיני אחי זנימין, הכי כי מזדיק הדברים כלב יעקב מעדות זנימין הרואה, ומעמה לא נתלה לומר טעם שהיו עצמותיו של יהודה מתגלגלין הוא לזד שלא קיים דברו, אלא לזד שנידו על תנאי צריך הסרה כאומרם ו"ל (מכות יא):

כו. ויגדו לו לאמר. טעם אומרם ויגדו, שהלשון יגיד על הקושי. להיות שאמרו דברים שהם קשים אללם לאומרם, כי סוף סוף תגלה רעתם אללו אשר עשו ואשר גרמו לאציהם כל העער והצבי, וכפי זה אמר "ויגדו" למה שנוגע להם, או לזד שבשורה זו גורמת ירידת מצרים והשעבוד הקשה אשר מררו את חי ישראל במצרים, וכן תמצא שהיה ירא מירידת מצרים עד שאמר לו ה' אל תירא מרדה מצרימה (להן מו א):

ומעם אומרם לאמר, נתחכמו לזשורו דרך שלא יסתכן יעקב, כי דבר ידוע הוא כי בשורה טובה כשתהיה על יגון ומה גם כשתהיה מופלאת, לרוב השמחה יסוכן האדם ויחלש ויגוע פתע פתאום, אשר ע"כ חששו על הדבר ונתחכמו לדבר אליו דרך שלא תארע תקלה, והוא אומרם ויגדו לו לאמר, פירוש אמרו לו שיש להם בשורה לאמר לו, וזוה תחרצ נפשו וישמח לכו, ואח"כ אמרו לו עוד יוסף חי, ולא נסתכן כי הוכן כלכו הכנת קבלת בשורה טובה:

או יתבאר שיעור הכתוב על זה הדרך ויגדו לו לאמר עוד, פירוש מלבד שבאו שלמים שמעון וזנימין עמהם עוד יש להם לאמר לו, ואחר שהכין דעתו לדבר טוב הודיעהו "יוסף חי", והוסיפו עוד לומר וכי הוא מושל, בשורה אחר בשורה, לטעם הנוכח:

וראיתי לתת לב זענין יוסף איך לא חש על צער אחיו כמה שנים, והן אמת זימי עצמותו נוכל לומר כי עשה ולא הצליח, אלא אחר שעלה לגדולה למה לא כתב אגרת לאציו להפיג צערו, כי ידוע היה יוסף גדול הפלגת חיצת יעקב זו, ויתאצל עליו ימים רבים, ולמה לא שלח לזשורו. ומגדל עוד הקושיא על ימי הרעב שהיו עוזרים ושבים מארץ מצרים לארץ כנען, ולא חש על צערו. ועוד מי המיר לו אחר שבאו אחיו להאריך לו ימי צרה שלא להודיעו חיכך ומיד:

והן אמת כי למה שנתגלגל זענינים שגור הגור רבים הם שהיו צריכין להיות כן, הא' לשלם ליעקב כ"ז שנים שלא שמש אציו, וכמו כן היה הוא כלער כ"ז שנים, וגם למספר רד"ו שגור ה' שיהיו במצרים, וגם לירד יעקב

(כד) א"ל תרגזו בדרך. פירוש רש"י אל תתעסקו בדבר הלכה, דבר אחר אל תפסיעו פסיעה גסה והכניסו חמה לעיר. גירסא זו היא במסכת תענית (י:). אמר רבי אלעזר אמר יוסף לאחיו אל תתעסקו בדבר הלכה שמא תרגזו עליכם הדרך, פירוש רש"י תתעו, איני והאמר רבי אלעאי שני תלמידי חכמים שמהלכין בדרך ואין ביניהם דברי תורה ראויין לישרף כו', לא קשיא הא למיגרס הא לעיוני, פירוש רש"י למיגרס מיבעי ליה באורחא ולא לעיוני, במתניתא תנא אל תפסיעו פסיעה גסה והכניסו חמה לעיר כו'. ותלמוד שלנו חולק על הבראשית רבה (צד ב) כי שם מסיק אל תפסיעו פסיעה גסה ואל תעמידו עצמיכם מדברי תורה והכניסו חמה לעיר. והנה מקום אתי ליישב שני מדרשים אלו שאין מחלוקת ביניהם, כי הגירסא היינו הדיבור בפה בדברים פשוטים שדינם מבואר בתורה, ואלו נקראים דברי תורה שידבר מן עיקרי הדינין של תורה. אבל העיון נקרא דבר הלכה, כי כל התורה נקראת דרך כמו שנאמר (תהלים קיט א) אשרי תמימי דרך ההולכים בתורת ה', והליכה זו היא ההעתק ממקום למקום, וזה מצוי בעיון חכמת התורה שהמעיון בה נעתק ממדריגה למדריגה, מחכמה לבינה, ומבינה לדעה:

ולפי זה נוכל לתרץ מה שמסיק בב"ר ואל תעמידו עצמיכם מדברי תורה, היינו למיגרס דיני התורה לדבר כם בלכתו בדרך. ומה שכתוב בגמרא אל תתעסקו בדבר הלכה היינו לעיוני, כי זה נקרא הלכה שהמעיון הולך ונעתק ממדריגה למדריגה, ומקשה מרבי אלעאי שאמר שני תלמידי חכמים המהלכין בדרך ואין ביניהם דברי תורה כו', כי לא אסיק אדעתיה עדיין לחלק בין לשון דבר הלכה לדברי תורה, עד שתירץ לו הא למיגרס הא לעיוני, ודקדוק הלשון מסייע אל התרצן כאמור, ולא פליגי כי אם במשמעות הכתוב אל תרגזו בדרך, אם הכוונה בו שלא יפסידו העיון ויטעו בו ע"י טורח הדרך, או להיפך שלא יפסידו סתם דרך על ידי שלא יעסקו בתורה, כי דעת ר' אלעזר הוא שיוסף הזהירים שלא יתעסקו בדבר הלכה הצריך עיון וצילותא כיומא דאסתנא, כי יש לחוש שמא ירגזו עליכם הדרך, כי מחמת טורח הדרך יהיה לכם לב רגז ובלתי מיושב, ועל ידי זה תבואו לידי טעות בעיון בדברים אלהיים, וזה שפירש רש"י חתעו רצה לומר תבואו לידי טעות בעיון החכמות. אבל בב"ר רצה לפרש אדרבה שיוסף בא להזהירם שיתעסקו בתורה בדרך בדברים פשוטים, כדי שלא יתעו בסתם דרך כי התורה שעוסקין בה בדרך תנחהו

יֹסֵף הִי וְכִי־הוּא מִשָּׁל בְּכָל־אֶרֶץ
 מִצְרַיִם וַיִּפַּג לְבֹו כִי לֹא־הָאֱמִין
 לָהֶם: כֹּו וַיִּדְבְּרוּ אֵלָיו אֵת כָּל־
 דְּבָרֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר דִּבֶּר אֱלֹהִים וַיֵּרָא

בְּעֵן יוֹסֵף קָיָם וְאָרִי הוּא
 שְׁלִיט בְּכָל אֶרְעָא דְּמִצְרַיִם
 וְהוּוּ מְלִיא פִּיגֵן עַל לְבָה
 אָרִי לֹא הֵימִין לְהוּן:
 כֹּו וּמְלִילוּ עָמָה יֵת כָּל
 פְּתָנְמֵי יוֹסֵף דִּי מְלִיל
 עָמָהוּן וְחֹזָא יֵת עֲגֻלְתָּא

רש"י

שפתי חכמים

**לומר לפי שהיו נכלמים היה דואג שמה יריצו בדרך על
 דבר מכירתו להפסד זה עם זה ולומר על ידך נמכר
 אתה ספרת לשון הרע עליו וגרמת לנו לשנאתו:**

(כו) וכי הוא מושל, ואשר הוא כ מושל: ויפג
 לבו. נחלף לבו והלך מלהאמין לא היה לבו פונה אל
 הדברים ל' מפיגין טעמן בלשון משנה. וכמו מאין
 הפוגות*. וריחו לא נמר** מתרגמין וריחיה לא פג:
 (כו) את כל דברי יוסף. סימן מסר להם צמה
 היה עוסק מ כשפירש ממנו צפרשת עגלה ערופה וזהו
 *איכה ג **ירמיה מח

דבר אחר אליבא דברייתא, ופירש גם כן שתכנסו בחמה לעיר ושני
 הפירושים פירשה הברייתא, לפי שהברייתא סבירא ליה שפירוש אל
 תרגומו הוא לשון התגברות הליכה, ולא ידעה הברייתא אם הוא
 הליכה שאדם פוטע פסיעה גסה, או כשאדם מהלך זמן ארוך כלומר
 עד הלילה, לכן פירש אלו שני הפירושים, אחד של פסיעה, ואחד
 של תכנסו בחמה לעיר, רוצה לומר כשאדם רוגז פוטע פסיעות גסות,
 ואמר מר פסיעה גסה נוטלת אחד מת"ק ממאור עיניו של אדם:
 כ לפי שפירש כל כי הוא אם, ואם הוא אשר, (מהרש"ל): * (נח"י),
 דקשה לרש"י למה לא האמין שהוא חי והלא הוא עצמו היה חושדן
 שמה מכרוהו, ועל זה פירש מכיון שאמרו שהוא מושל, וזה אין
 הדעת סובלת להאמין שאיש נכרי ימשול וכל שכן במצרים שאין
 עבד מולך, מדהא ליחא הא נמי ליחא, לכן אמר לא היה לבו פונה
 אל הדברים ודו"ק: * דקשה לרש"י דכתיב וידברו אליו וגו' דברי

אבן עזרא

רמב"ן

(כו) ויפג לבו. מגורם אל תתני פוגת לך. והטעם שעמד
 לבו ודמס. כטעם וימת לבו כי לא האמין. והיה
 כראות העגלות ותחי רוחו. ואל תסמה על מלת ויפג כי
 כן דרך הנביאים לדבר כמו ונשמה לא נשארה צי:

אבי, ואל יפחדו כלל בדרך כי שמו עליהם, שהוא
 המושל בכל ארץ מצרים וחיי כל הארצות ההם בידו,
 וממוראו ייראו הכל וילכו ויבאו לשלום:
 כו. ויפג לבו. נחלף לבו והלך מלהאמין, לא היה לבו
 פונה אל הדברים, לשון מפיגין טעמן, לשון משנה

(גמ' ביצה יד.), וכמו מאין הפוגות (איכה ג מט), וריחו לא נמר (ירמיה מח יא) מתורגם וריחיה לא פג, לשון רש"י.
 ואיננו נכון, כי לשון פוגה שביתה וביטול, כמו אל תתני פוגת לך (איכה ב יח), וכן עיני נגרה ולא תדמה מאין
 הפוגות (שם ג מט), שנגרה תמיד מאין שביתה והפסק, וכן מפיגין טעמן, שמפזרין אותו ומתבטל. וכן על כן
 תפוג תורה (חבקוק א ד), תבטל ותפסק:

וגם זה, ויפג לבו, שנתבטל לבו ופסקה נשימתו, כי פסקה תנועת הלב והיה כמת. וזה הענין ידוע בבוא
 השמחה פתאום, והוזכר בספרי הרפואות כי לא יסבלו זה הזקנים וחלושי הכח, שיתעלפו רבים מהם
 בבוא להם שמחה בפתע פתאום, כי יהיה הלב נרחב ונפתח פתאום, והחום התולדי יוצא ומתפזר בחיצוני
 הגוף ויאפס הלב בהתקררו:

והנה נפל הזקן כמת. ואמר כי לא האמין להם, להגיד שעמד זמן גדול מן היום והוא שוכב דומם בעבור
 שלא האמין להם, כי הידוע בעלוף הזה שיציעקו לו וירגילו אותו בשמחה ההיא עד שתקבע בו בנחת
 רוח, וזה טעם וידברו אליו את כל דברי יוסף אשר דבר אליהם וירא את העגלות, כי היו צועקים באזניו
 דברי יוסף ומביאים לפניו העגלות, אז שבה רוחו אליו וחזרה נשימתו וחיה, וזהו ותחי רוח יעקב אביהם:
 ואונקלוס תרגם ושרת רוח נבואה, בעבור שהדבר אמת הוסיף זה, ודרש כן במלת רוח. שלא אמר "ויחי
 יעקב אביהם". ועשאו מענין רוח ה' אלהים עלי (ישעיה סא א), ועתה ה' אלהים שלחני ורוחו (שם
 מח טו), איש אשר רוח בו (במדבר כו יח):

כו. וידברו אליו את כל דברי יוסף. יראה לי על דרך הפשט שלא הוגד ליעקב כל ימיו כי אחיו מכרו את
 יוסף, אבל חשב כי היה תועה בשדה והמוצאים אותו לקחוהו ומכרו אותו אל מצרים, כי אחיו לא רצו
 להגיד לו חטאתם, אף כי יראו לנפשם פן יקצוף ויקללם, כאשר עשה בראובן ושמעון ולוי (להלן מט ג-ו).
 ויוסף במוסרו הטוב לא רצה להגיד לו, ולכן נאמר ויצו אל יוסף לאמר אביך צוה לפני מותו לאמר וגו',

יֹסֵף הִי וְכִי־הוּא מִשְׁלַב כָּל־אֶרֶץ
 מִצְרַיִם וַיִּפַּג לָבוֹ כִּי לֹא־הָאֱמִין
 לָהֶם: כּוּ וַיִּדְבְּרוּ אֵלָיו אֵת כָּל־
 דְּבָרֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר דִּבֶּר אֱלֹהִים וַיֵּרָא

בְּעֵין יוֹסֵף קָיָם וְאָרִי הוּא
 שְׁלִיט בְּכָל אֶרְעָא דְּמִצְרַיִם
 וְהוּוּ מְלִיא פִּיגְן עַל לְבָה
 אָרִי לֹא הֵימִין לְהוּן:
 כּוּ וּמְלִילוּ עִמָּה יֵת כָּל
 פְּתָגְמֵי יוֹסֵף דִּי מְלִיל
 עִמָּהוּן וְחֹזָא יֵת עֲגֻלְתָּא

רש"י

שפתי חכמים

לומר לפי שהיו נכלמים היה דואג שמה יריבו בדרך על
 דבר מכירתו להתוכח זה עם זה ולומר על ידך נמכר
 אתה ספרת לשון הרע עליו וגרמת לנו לשנאתו:
 (כו) וכי הוא מושל. ואשר הוא כ מושל: **ויפג**
לבו. נחלף לבו והלך מלהאמין לא היה לבו פונה אל
הדברים ל' מפיגין טעמן בלשון משנה. וכמו מאין
 הפוגות*. וריחו לא נמר** מתרגמין וריחיה לא פג:
 (כו) את כל דברי יוסף. סימן מסר להם צמה
 היה עוסק מ כשפירש ממנו צפרשת עגלה ערופה וזהו
 *איכה ג **ירמיה מח

דבר אחר אליבא דברייתא, ופירש גם כן שתכנסו בחמה לעיר ושני
 הפירושים פירשה הברייתא, לפי שהברייתא סבירא ליה שפירוש אל
 תרגו הוא לשון התגברות הליכה, ולא ידעה הברייתא אם הוא
 הליכה שאדם פוסע פסיעה גסה, או כשאדם מהלך זמן ארוך כלומר
 עד הלילה, לכן פירש אלו שני הפירושים, אחד של פסיעה, ואחד
 של תכנסו בחמה לעיר, רוצה לומר כשאדם רוגז פוסע פסיעות גסות,
 ואמר מר פסיעה גסה נוטלת אחד מת"ק ממאור עיניו של אדם:
 כ לפי שפירש כל כי הוא אם, ואם הוא אשר, (מהרש"ל): * (נח"י),
 דקשה לרש"י למה לא האמין שהוא חי והלא הוא עצמו היה חושדן
 שמה מכרוהו, ועל זה פירש מכיון שאמרו שהוא מושל, וזה אין
 הדעת סובלת להאמין שאיש נכרי ימשול וכל שכן במצרים שאין
 עבד מולך, מדהא ליחא הא נמי ליחא, לכן אמר לא היה לבו פונה
 אל הדברים ודו"ק: * דקשה לרש"י דכתיב וידברו אליו וגו' דברי

אבן עזרא

רמב"ן

(כו) ויפג לבו. מגורם אל תחני פוגת לך. והטעם שעמד
 לבו ודמס. כטעם ימת לבו כי לא האמין. ויהי
 כראות העגלות ותחני רוחו. ואל תחמה על מלת ויפג כי
 כן דרך הנביאים לדבר כמו ונשמה לא נשארה צי:

אבי, ואל יפחדו כלל בדרך כי שמו עליהם, שהוא
 המושל בכל ארץ מצרים וחיי כל הארצות ההם בידו,
 וממוראו יראו הכל וילכו ויבאו לשלום:
 כו. ויפג לבו. נחלף לבו והלך מלהאמין, לא היה לבו
 פונה אל הדברים, לשון מפיגין טעמן, לשון משנה

(גמ' ביצה יד.), וכמו מאין הפוגות (איכה ג מט), וריחו לא נמר (ירמיה מח יא) מתורגם וריחיה לא פג, לשון רש"י.
 ואינו נכון, כי לשון פוגה שביתה וביטול, כמו אל תחני פוגת לך (איכה ב יח), וכן עיני נגרה ולא תדמה מאין
 הפוגות (שם ג מט), שנגרה תמיד מאין שביתה והפסק, וכן מפיגין טעמן, שמפזרין אותו ומתבטל. וכן על כן
 תפוג תורה (חבקוק א ד), תבטל ותפסק:

וגם זה, **ויפג לבו, שנתבטל לבו ופסקה נשימתו, כי פסקה תנועת הלב והיה כמת.** וזה הענין ידוע בבוא
השמחה פתאום, והוזכר בספרי הרפואות כי לא יסבלו זה הזקנים וחלושי הכח, שיתעלפו רבים מהם
בבוא להם שמחה כפתע פתאום, כי יהיה הלב נרחב ונפתח פתאום, והחוסם התולדי יוצא ומתפזר בחיצוני
הגוף ויאפס הלב בהתקררו:

והנה נפל הזקן כמת. ואמר כי לא האמין להם, להגיד שעמד זמן גדול מן היום והוא שוכב דומם בעבור
 שלא האמין להם, כי הידוע בעלוף הזה שיצעקו לו וירגילו אותו בשמחה ההיא עד שתקבע בו בנחת
 רוח, וזה טעם וידברו אליו את כל דברי יוסף אשר דבר אליהם וירא את העגלות, כי היו צועקים באזניו
 דברי יוסף ומביאים לפניו העגלות, אז שבה רוחו אליו וחזרה נשימתו וחיה, וזהו ותחני רוח יעקב אביהם:
 ואונקלוס תרגם ושרת רוח נבואה, בעבור שהדבר אמת הוסיף זה, ודרש כן במלת רוח. שלא אמר "ויחני
 יעקב אביהם". ועשאו מענין רוח ה' אלהים עלי (ישעיה סא א), ועתה ה' אלהים שלחני ורוחו (שם
 מח טו), איש אשר רוח בו (במדבר כו יח):

כו. וידברו אליו את כל דברי יוסף. יראה לי על דרך הפשט שלא הוגד ליעקב כל ימיו כי אחיו מכרו את
 יוסף, אבל חשב כי היה תועה בשדה והמוצאים אותו לקחוהו ומכרו אותו אל מצרים, כי אחיו לא רצו
 להגיד לו חטאתם, אף כי יראו לנפשם פן יקצוף ויקללם, כאשר עשה בראובן ושמעון ולוי (להלן מט ג-ז).
 ויוסף במוסרו הטוב לא רצה להגיד לו, ולכן נאמר ויצו אל יוסף לאמר אביך צוה לפני מותו לאמר וגו',

אֶת־הַעֲגָלוֹת אֲשֶׁר־שָׁלַח יוֹסֵף
 לְשֵׂאת אֹתוֹ וְתַחֵ רוּחַ יַעֲקֹב
 אֲבִיהֶם: רביעי כח וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל רַב עוֹד־יוֹסֵף בְּנֵי

שפתי חכמים

יוסף אחר כי לא האמין להם, דמשמע שבאו לדבר אליו ולהוכיח לו שיאמנו דבריהם, ומה היא ההוכחה שהוכיחו, אלא סימן מסר להם כו' בפרשת עגלה ערופה, ורוצה לפרש העגלות דכתיב בקרא קרינן עגלות בסגול תחת העי"ן ושו"א תחת הג', ויש לומר כשיוסף פירש מיעקב היה יעקב מלוה אותו עד עמק חברון, כדפירש רש"י לעיל בפסוק וישלחהו מעמק חברון (ל"ו י"ד), ויוסף אמר לו חזור בך, אמר לו יעקב איני רשאי לחזור שחייב אדם ללוות חבירו כדכתיב בפרשת עגלה ערופה בפסוק (דברים כ"א ו) וידינו לא שפכה, לא פטרנוהו בלא לוייה כדפירש רש"י שם (ד"ה ירנו), ומתוך כך למדו פרשת עגלה ערופה, ויהיה פירוש וירא את העגלות לשון הבנה שהגידו לו פרשת עגלה ערופה אז התבונן שאמת הוא: ג רוצה לפרש דרוח היינו

רש"י

שנאמר וירא את העגלות אשר שלח יוסף ולא נאמר אשר שלח פרעה: ותחי רוח יעקב. שרמה עליו שכינה ג שפירשה ממנו: (כח) רב עוד. רב לי עוד

אמר לו יעקב איני רשאי לחזור שחייב אדם ללוות חבירו כדכתיב בפרשת עגלה ערופה בפסוק (דברים כ"א ו) וידינו לא שפכה, לא פטרנוהו בלא לוייה כדפירש רש"י שם (ד"ה ירנו), ומתוך כך למדו פרשת עגלה ערופה, ויהיה פירוש וירא את העגלות לשון הבנה שהגידו לו פרשת עגלה ערופה אז התבונן שאמת הוא: ג רוצה לפרש דרוח היינו

רמב"ן

ואלו ידע יעקב בענין הזה היה ראוי להם שיחלו פני אביהם במותו לצוות את יוסף מפיו, כי ישא פניו ולא ימרה את דברו, ולא היו בסכנה ולא יצטרכו לבדות מלבם דברים:

אבן עזרא

(כח) רב עוד יוסף. רב לי זאת השמחה:

ימרה את דברו, ולא היו בסכנה ולא יצטרכו לבדות מלבם דברים:

ספורנו

ותחי רוח יעקב. גרפא מן העלוף הקודם בהדרגת השמחה עם

בעל המורים

(כו) וירא את העגלות. נג' ראה נהלכות עגלה ערופה:

רשב"ם

אשר שלח יוסף ע"פ פרעה: ותחי רוח יעקב. כי שמר את הדבר שסוף יוסף להיות מושל כי אינן יוצאות ממצרים כי אם ע"פ מושל כמו שפירשתי למעלה: (כח) רב. די בפוגת לבי שלא

דעת זקנים

פרעה אמת נמורה דכתיב ידנו לא שפכה. וכי מעלה על דעתך שז"ד שופכי דמים אלף לא ראינוהו ופטרנוהו בלא לוייה הא אס ראוהו ולא לוויה מעלה עליהם כאלו שפכו דמים והיינו פרשת עגלה ערופה שהיה עסוק בה. ויש אומרים שהיה עוסק בעגלה שמוצת בקרון וקשה לשני הפירושים לפרש עגלות לשון עגלה לכן נראה לפ' ותחי רוח יעקב אביהם. פי' כשראה העגלות חימה רוחו והאמין כי קודם לכן זיה יוסף לבל יזיאו עגלות מארץ מצרים ועכשיו אמר פרעה ואמה לוייה זאת עשו עגלות מה שאין אמרים ראשון להזיאו ולכן כשראה העגלות האמין אמר בודאי מפי מלך הוא זה:

אור החיים

כי הוא יוסף לא ידע דדבר, או אפשר שידע שהזיאו מלאך:

ואין להקשות עליו שהיה לו להודיע לאזני קודם ולא יחוש אל האמים כי המלאך הגואל אותו עמה יגאלנו גם כן קודם, כי אין סומכין על הנס (פסמים מד:), וזוה אין להאשימו ליוסף על הדבר, ונכון:

כלי יקר

יותר מן הנהוג, וילכו עד הערב ממש אחר שקיעת החמה, על כן אמר להם אל תרגזו בדרך, דוקא מכאן מהרו ועלו, אבל בדרך עצמו על תרגזו אלא תלכו במתון בפסיעות בינונית, והכנסו לעיר בעוד החמה זורחת כי לעולם יכנס בכי טוב (פסחים ב:). ויש אומרים לפי שנאמר (קהלת ב ט) אף חכמתי עמדה לי מה שלמדתי באף וכעס, ועל זה אמר אל

תרגזו בדרך ללמוד החכמה באף. ואולי כווננו לדבר הצריך עיון רב כאמור. ואני מוסיף לקח טוב טעם ודעת, לפי שכל כעס מביא לידי טעות, ואמרו רז"ל (גיטין מג.) אין אדם עומד על דבר הלכה אלא אם כן נכשל בה תחילה, על כן אמרו שהחכמה שלמדתי באף וכעס אשר הביאני לידי טעות היא שעמדה לי, כי הטועה בדבר פעם אחד אז ביותר הוא נשמר ממנו להבא:

(כו) וירא את העגלות אשר שלח יוסף וגו'. פירש רש"י סימן מסר להם במה היה עוסק כשפירש ממנו בפרשת עגלה ערופה, לפיכך וירא את העגלות אשר שלח יוסף ולא אשר שלח פרעה. ופירושו רחוק מאוד, וכי דרכו של רש"י להוציא המקרא מפשוטו לגמרי, שהרי הכתוב אומר אשר שלח יוסף לשאת אותו, ועוד עגלות למה לי די בעגלה אחת. על כן אומר אני שגם רש"י הבין עגלות כפשוטו, אך מה שנאמר אשר שלח יוסף ולא נאמר אשר שלח פרעה, הבין רש"י מזה ששלח פירושו לוייה, שיוסף עשה לוייה לאותן עגלות אשר שלח, שכן נאמר וישלח את אחיו וילכו ואין שילות זה אלא לוייה. ויוסף למד דין הלוייה מן יעקב,

דְאִמִּית: א וְנִמְל יִשְׂרָאֵל וְכָל דִּילְיָהּ וְאֶתָּא לְבָאָר שְׁבַע וְדַבַּח דְּבַחִין לְאַלְהָא דְאָבוּי יִצְחָק:

רפב"ן

תורה רק על קבלת הדבר והרצון בו, ולא ברח מן הראיה בשום מקום, אבל תרגם אותה כפשוטה בכל מקום שהדבר מושג בראיה בלבד, אבל כאשר איננו מושג בראיה בלבד והוא צריך השגחה והתבוננות יתרגם כפי הראוי בו, כאשר אמר (לעיל כט לב) כי ראה ה' בעניי, ראה ראיתי את עני עמי (שמות ג ז), וירא אלהים את בני ישראל (שם כ כה), שאין הראיה בהם שיראה את גופם אבל שישגיח בענינם וידע אותם, וזה דרכו בכל התורה, לא כטעם שעלה בדעת הרב ונשתבש בידו רצוני בזה למה שאמר כי רבה רעת (לעיל ו ה) והשני מקומות האחרים שתרגם אותם (לעיל ו יב, כט לא) וחזא אליו ולא השלים אותו:

ובפשוטן העברה כנה אונקלוס, ותרגם ויעבר ה' על פניו (שמות לד ו) ואעביר ה' שכינתיה על אפוהי, שיהיה הדבר העובר נברא לדעתו, ולא יזכיר לשון תנועה כבורא כפי מה שהזכיר הרב. ואם כן איך תרגם ה' אלהיך הוא עובר לפניך (דברים לא ג) ה' אלהיך הוא עבר קדמך, והנה זה מין תנועה בספור מעשה, ולא ירא ממנו אונקלוס. וכן בפסוק וירא ישראל את היר הגדולה (שמות יד לא) תרגם בו וחזא ישראל ית גבורתא ידא רבתא, נופל בו הגבורה מפני לשון אשר עשה, והשאיר בו ידא רבתא ולא היה ירא

בכל מקום וישים פירושה הגעת הדבר ההוא לבורא או קבול תפלה, ויתרגם שמיע קדם ה' (לעיל כט לג), וקבלא אקביל קבילתיה (שמות כב כב): ואם כן הדבר כדברי הרב, למה יברח אונקלוס מן התנועה, וירחיק השמיעה גם כן, מיראתו שתורה על גשמות, ולא יברח מן האמירה והדבור ולא מן הקריאה בשום מקום בין בחלום בין במראה בין במאמר מוחלט, כי בכולם יתרגם ואמר ה', ומליל ה', וקרא ה' למשה, והיא גם היא תורה על גשמות, והיה לו לתרגם ויתאמר מן קדם ה', או ואמר יקרא דה', או ויתרעי ה', כפי הראוי בענין כמו שפירש הרב כדיבור ובאמירה (מו"נ א סד). ולמה ירחיק בשמיעה ולא ירחיק הראיה, שתרגם אותה וחזא ה':

ואשר אמר הרב (שם מז) כי יורה על ענין השגת שכל כאשר יורה על השגת העין, כל שכן שהוא זה בשמיעה, כי היא תאמר על ההשגה בשכל וברצון ברוב מקומות, כגון וישמע אברם לקול שרי (לעיל טו ב), שמע קול תחנוני (תהלים כח ב), גם כי תרכו תפלה אינני שומע (ישעיה א טו), הנה שמוע מזבח טוב (ש"א טו כב), והיה אם שמוע תשמע בקול ה' אלהיך (דברים כח א), וכן לב שומע (מ"א ג ט), וכן רובם: והנה אונקלוס לא היה לו לירא מן השמיעה שלא

ספורנו

הדאגה: (כח) רב אלקה ואראנו. לא שאגור שם כדבריו: (א) פאליה אביו יצחק. שאמר ליצחק אל תרד מצרימה:

דעת זקנים

(כח) רב עוד יוסף בני חי. פי' יעקב קרא רב למניא העגלות כמו רב המונל ושאל לו עוד יוסף בני חי כי לוחך אני ממנין יומר מהס. ד"א בניו היו מאריכים נזכרים ומספרים לו גדולתו של יוסף לכן אמר להם רב לכם לספר נזה אף אמרו אס בני חי נאמת ואס אמת אלכה ואראנו וגו':

ועשה גם הוא שם זכרים כמו שעשה אביו:

כלי יקר

אשר צפנת ליראיך, על כן אמר כאן "רב", מעתה אזכה לשכר העולם הבא הנקרא רב, כי הוא עולם שכולו ארוך, מה שאין כן בחיי העולם הזה שהם מעט ורעים, כי לא הרבה יזכור ימי חייו, ועוד שכבר קיבל עונש של ביטול מצות כיבוד אביו בעולם הזה, ומעתה יקבל שכרו משלם לעולם הבא, לכך נאמר ויזבח זבחים לאלהי אביו יצחק, ולא הזכיר גם אברהם, אלא שרצה לתקן במה שקלקל וחזר לנהוג כבוד באביו יצחק:

דבר אחר רב עוד יוסף בני חי, מה זה אתם אומרים כי הוא מושל בכל ארץ מצרים, רב ודי לי שהוא חי, די לי קורת רוח בזה ואין אני מקפיד אם הוא מושל או לא:

רשב"ם

האמנתי אלא ודאי עוד יוסף בני חי. פשטות אחרים של ערמוניות אומרים והנם הכל. ואני הצעיר שמעתי רב עוד יוסף בני חי אתם אומרים עוד יוסף חי וכי הוא מושל רב לי במה שהוא עדיין חי אפילו אינו מושל. אלכה ואראנו כטרם אמות וגו': (א) פאליה אביו יצחק. שעשה שם יצחק מזבח בבאר שבע כשנגלה לו הקב"ה כמה שנאמר בפרשת אלה תולדות יצחק

ועשה גם הוא שם זכרים כמו שעשה אביו: יוסף פרשת עגלה ערופה כדי שמתוכה יתבונן יעקב איזה חטא גרם לו ליעקב להיות בצער כל הימים הללו, ויחפש וימצא שזה החטא שלא קיים מצות כיבוד אב ואם כ"ב שנה גרם לו להיות בצער זה כ"ב שנה, שלא יהיה מכובד גם הוא מבנו החביב עליו ביותר, ומזה התבונן שודאי יוסף חי כי אילו היה מת אם כן יהיה יעקב בצער זה יותר מן כ"ב שנה ויסבול יתר על מה שחטא ולא יהיה העונש מדה כנגד מדה, לכך כשראה העגלות ונזכר לפרשת עגלה ערופה מיד ותחי רוח יעקב אביהם:

(כח) רב עוד יוסף בני חי. לפי שהבטיחו הקב"ה שאם לא ימות אחד מן בניו בחייו לא יראה פני גיהנם ויזכה למה שנאמר (תהלים לא כ) מה רב טובך

הביא אתו מצרימה: ם חמישי
 ה ואלה שמות בני ישראל הבאים
 מצרימה יעקב ובניו בכר יעקב
 ראובן: ט ובני ראובן חנוך ופלוא
 וחצרן וכרמי: י ובני שמעון
 וימין ואהרן ויכין וצחר ושאל
 ובני לוי גרשון קהת
 בן-הכנענית: יא ובני לוי גרשון קהת ומררי:

למצרים: ח ואלין שמחת
 בני ישראל דעלו למצרים
 יעקב ובנוהי בוכרא
 דיעקב ראובן: ט ובני
 ראובן חנוך ופלוא וחצרן
 וכרמי: י ובני שמעון
 וימין ואהרן ויכין
 וצחר ושאל בר פנעניתא:
 יא ובני לוי גרשון קהת

שפתי חכמים

ובני דן חושים, ובני פלוא אליאב (במדבר כ"ו ח'), ומכל מקום אף על גב דבנותיו קאי אדינה לחוד, אפילו הכי היכא דאיכא לרבווי מרבינן ולא סמכינן אשינויא דחיקא, ולכן פירש סרח ויוכבד וכן משמע בבבא בתרא (דף קמ"ג:). ואין להקשות איפכא בפסוק ויקומו לנחמו (לעיל ל"ז ל"ה) מנא ליה לרבי יהודה לומר תאומות ולרבי נחמיה כלוחיו, דילמא דינה לבדה היתה כמו הכא, דשאני החם דכתיב וכל בנותיו, אם כן שמע מינה דאיכא יחוסי ררבים כנוכר לעיל: צ דקשה לרש"י הא משה רבינו כתב לנו את התורה ובימיו כבר באו, ואם נין הוה ליה למימר באו, ועל זה פירש על שם וכו': ק דקשה לרש"י

רש"י

(ח) הבאים מצרימה. על שם השעה קורא להם הכתוב צ צאים. ואין לתמוה על אשר לא כתב אשר צאו: (י) בן הכנענית. בן דינה שנעלה ק לכנעני.

כלוחיו, דילמא דינה לבדה היתה כמו הכא, דשאני החם דכתיב וכל בנותיו, אם כן שמע מינה דאיכא יחוסי ררבים כנוכר לעיל: צ דקשה לרש"י הא משה רבינו כתב לנו את התורה ובימיו כבר באו, ואם נין הוה ליה למימר באו, ועל זה פירש על שם וכו': ק דקשה לרש"י

רמב"ן

ביחוסי הרבים יאמר ביחיד לשון רבים, ובני דן חושים (להלן פסוק כג), ובני פלוא אליאב (במדבר כו ח), וכן בנותיו, דינה, ובנות בניו, סרח בת אשר. אבל יוכבד לא יזכרנה הכתוב כמו שאמר כל נפש ששים ושש, אבל ירמוז אליה כדעת רבותינו (ב"ב קג:).

אבן עזרא

(י) בן הכנענית. לעד כי נשי השנענים היו ארמיות ומלציות ואלדומיות ומדיניות והזכיר זו לצדה בעבור

ספורנו

ונודע בשם אישיי הם יעקב ובניו בלבד כאמרו ונשא אהרן את שמותם לפני ה' אבל שאר שבעים נפש אע"פ שהיו צדיקים לא

לו בעקב ובאחרית הימים כאמרו רנו ליעקב שמחה: (ח) ואלה שמות יעקב ובניו. הראוי בכל אלה שיהיה נחשב כל אחד מהם

דעת זקנים

אלא נזמיו מאן נינהו שהרי לא נכנסו מנזמיו למצרים כי אם דינה שהמאומות מהו. ושם י"ל דלזמיו קרי נזמיו. אך קשיא לי מאי דכתיב כל נפש בניו ונזמיו שלשם ושלש דהתם ליכא למימר כלזמיו שהרי לא נמנו כדכתיב מלכד נשי בני יעקב ושם ר"ל דינה ונת לו

רשב"ם

(ח) יעקב ובניו. יעקב מחשבון שבעים נפש כמו שמוכח לפניו לפי הפשט:

אור החיים

נת אשר היו מיורדי מצרים (ב"ר נד ט) וזימיהם היה השעבוד, והטעם הוא לצד שהביאם יעקב ולא מרלונס, ועיין בדברי הזוהר (שמות קמח). צפירוש פסוק אשרי שאל יעקב בעורו שבו על ה':

בלי יקר

גב (יב) כי לא בחפזון תצאו ובמנוסה לא תלכו כי הולך לפניכם ה' ומאספכם אלהי ישראל, דהיינו פנים ואחור, והוא היעוד הנאמר כאן ואנכי אעלך גם עלה:

ח. ואלה שמות וגו'. יש להעיר צפירוש מספר זה, א' למה הולך לומר יעקב ובניו, גם אין לה משמעות צהרדפת

מנחת שי

(יא) קהת. כן כתיב בלא וא"ו בכל הספרים. ואל תחוש להגהת המדפיס שהרי אמרו במסורת וקהת ומררי ב' רבמדבר ודורא וכן במ"ג אות קו"ף ואם כדברי המדפיס הוה להו תלת. עוד מצאתי מסורה אחרת כ"ו וז"ל בראשית גרשון קהת ד"ה גרשם קהת שארא

וְקָהַת וּמָרְרִי: יג וּבְנוֹי דִּיהוּדָה עַר וְאוֹנָן וְשֵׁלָה וּפְרִץ וְזָרַח וּמִית עַר וְאוֹנָן עַל עֵיסַק עוֹבְדֵהוֹן בִּישִׁיָא בְּאַרְעָא דְכַנְעַן וְשֵׁלָה וְזָרַח לָא אוֹלִידוּ בְּנִין בְּאַרְעָא דְכַנְעַן וְהוּוּ כְּנִי פְרִץ דְנַחְתוּ לְמַצְרַיִם חֲצָרוֹן וְחַמוּל: יד וּבְנוֹי דִּישְׁשֻׁכָּר חֲכִימִין וּמָרִי חוֹשְׁבָנָא וְשׁוּמְהוֹן תּוֹלַע וּפְוָה וְיֹזֵב וְשִׁמְרוֹן: יוּ וּבְנוֹי דְזַבּוּלוֹן תַּגְרִין מָרִי פְרַקְמָטִיָא מְפָרְנָסִין ית אַחוּהוֹן בְּנֵי יִשְׁשֻׁכָּר וּמְקַבְלִין אֲנֵר כְּוַתְהוֹן וְשׁוּמְהוֹן סָרְד וְאִילוֹן וְיַחְלָאֵל: טו אֵלִין בְּנֵי לָאָה דִּילִידַת לְיַעֲקֹב בְּפָרְזַן דְאַרְם וְיַת דִּינָה בְרַתִּיהָ כָּל נַפְשַׁת בְּנוֹי וּבְרַתִּיהָ תִּלְתִּין וְתִלְת: טז וּבְנוֹי דְגָדַר צְפִיזִין

פ"י יונתן

(יג) ובנוי דיששכר חכמיין. וק"ל דלאן כמי יונ ובפ' פנתס כמי יונט. (יד) מרי פרקמטיא. פ"י זעלי סמוריה: ומקבלין אנר כוותהון. כענין שמעון ללא משום יסונה נלמוד תורה עני ומנני יששכר יודעי צינה לעמיס וק"ל: (טו) מרי פרקמטיא. פ"י זעלי סמוריה: ומקבלין אנר כוותהון. כענין שמעון ללא משום יסונה נלמוד תורה עני ומנני יששכר יודעי צינה לעמיס וק"ל:

אבן עזרא

רמב"ן

שעשה שמעון שלא כהוגן לקחת כנענית. ועל זה הדבר טו. שלשים ושלש. ובפרטן אי אתה מוצא אלא הזכיר מות ער ויונתן בעבור היושם בני כנענית:

לעיר, שנאמר (במדבר כו נט) אשר ילדה אותה ללוי

במצרים, לידתה במצרים ואין הורתה במצרים, זו היא שיטת רבותינו (סוטה יב.):

ורבי אברהם השיב ואמר כי זה תימה, אם כן למה לא הזכיר הכתוב הפלא שנעשה עמה שהולידה משה והיא בת מאה ושלשים שנה, ולמה הזכיר דבר שרה שהיתה בת תשעים.

ולא די לנו זה הצער עד שעשו הפייטנים פיוטים ביום שמחת תורה יוכבד אמי אחרי התנחמי, והנה היא בת מאתים וחמשים שנה. וכי אחיה השילוני חיה כך וכך שנים, דרך הגדה, או דברי יחיד, אלו דבריו:

והנה פן יהיה חכם בעיניו כסתירת דברי רבותינו, אני צריך לענות אליו. ואומר, כי על כל פנים יהיה בדבר יוכבד פלא גדול מן הנסים הנסתרים שהם יסוד התורה, כי היא בת לוי עצמו, לא מתיחסת אליו, כמו שכתוב (במדבר כו נט) אשר ילדה אותה ללוי במצרים. ועוד כתוב (שמות ו כ) את יוכבד דודתו. והנה אם נאמר כי הוליד אותה בבחרותו כאשר הוליד כל בניו, והיתה לידתה אחר רדתו למצרים מעט, הנה היא בלדת משה זקנה מאד כמנין שאמרו רבותינו או קרוב לו:

ואם נאמר שנולדה לו אחר שבתו במצרים ימים רבים, והנה נחשוב שהוליד אותה אחר רדתו למצרים חמשים ושבע שנה, והוא יהיה בן מאה שנה, כי ברדתו היה בן מ"ג שנים, והנה יהיו בזה שני פלאים, שיהיה הוא זקן כאברהם אשר הזכיר הכתוב (לעיל יז יז) הלבן מאה שנה יולד, וכתוב (לעיל יח יב) ואדני זקן, ותהיה היא זקנה בלדת משה בת ע"ג, ואם נאחר עוד לידתה לסוף ימי לוי, הנה יהיה פלא גדול משל אברהם:

אבל אומר לך דבר שהוא אמת וברור בתורה, כי הנסים הנעשים על ידי נביא שיתנבא כן מתחילה או מלאך נגלה במלאכות השם יזכירם הכתוב, והנעשים מאליהן לעזור צדיק או להכרית רשע לא יזכירו בתורה או בנביאים, וזהו זהב רותח יוצק בפי החכם הזה ממה שהשיב על רבותינו בענין פינחס (במדבר כה יב) וזולתו במקומות הרבה, ולמה יזכירם הכתוב, כל יסודות התורה בנסים נסתרים הם. ועם התורה אין בכל ענינו רק נסים לא טבע ומנהג, שהרי יעודי התורה כולם אותות ומופתים, כי לא יכרת וימות בטבע הבא על אמת מן העריות או האוכל חלב, ולא יהיו השמים כברזל בטבעם מפני זרענו בשנה השביעית, וכן כל יעודי התורה בטובות ההן וכל הצלחת הצדיקים בצדקתם, וכל תפלות דוד מלכנו וכל תפלותינו נסים ונפלאות, אלא שאין בהם שנוי מפורסם בטבעו של עולם כאשר הזכרתי זה כבר (לעיל יז א), ועוד אפרשנו בעזרת השם (שמות ו ב,

ויקרא כו יא):

והנה אתן לך עד נאמן על מה שאמרתי. ידענו, כי מעת כוא ישראל לארץ עד לדת אדונינו דוד היה כשלש מאות ושבעים שנה. והימים יתחלקו לארבעה דורות, שלמון ובוועז ועובד וישי, ויגיע לכל אחד מהם צ"ג שנה, והנה כלם זקנים קרוב לאברהם, והיו מולידים כל אחד בשנת מותו שלא כדרך כל הארץ, כי אין החיים בזמנם מאה שנה. ואם הוליד אחד מהם בבחרותו כמנהג, יהיו האחרים זקנים מאד יותר מאברהם, ויהי בהם הפלא גדול יותר מאד, כי ימי האדם בדור אברהם ארוכים, ובשנות דוד חזרו למחציתם:

מנחת שי

גרשון וקהת וכל המסורות אמת צדקו יחדו: (יג) ופודה. כתב אור תורה שמצא הוא"ו רפה. בהללי וס"ס התשובים ובגליון אחד מהם היה כתוב מתחלפים ופודה בדגש. רצה לומר שזה מחלוקת אך היה טופס לעיקר שהוא"ו רפה ורד"ק בס' עט סופר שלו שהוא"ו בדגש וכן כתב הרמ"ה ז"ל תולע ופודה מלא חד וא"ו בין פ"א לה"א וקריא דגש ודכותא לפוה דפינחס:

הוא: י' וישמע אלהים אל-לאה ותהר ותלד ליעקב בן חמישי: יח ותאמר לאה נתן אלהים שכרי אשר-נתתי שפחתי לאישי ותקרא שמו יששכר: יט ותהר עוד לאה ותלד בן-שני ליעקב: כ ותאמר לאה זבדני אלהים אתי זבד טוב הפעם יזבלני אישי כי-ילדתי לו ששה בנים ותקרא את-שמו זבלון: כא ואחר

בְּלִילִיָּא הוּא: י' וְקָבִיל יי צְלוֹתֶיהָ דְּלֵאָה וְעָדִיאת וילידת ליעקב בר חמישאי: יח ואמרת לאה יהב יי אנרי דיהבית אמתי לבעלי וקרת שמייה יששכר: יט ועדיאת עוד לאה וילידת בר שתיתאי ליעקב: כ ואמרת לאה יהב יי יתיה לי חלק טב הדא זמנא יהי מדוריה דבעלי לותי ארי ילידית ליה שתא בגין וקרת ית שמייה זבלון: כא ובתר כן ילידת פרתא וקרת ית שמה דינה: כב ועל

תולדות אהרן ואחר ילדה בת ותקרא ברכות ס.

ילדה בת ותקרא את-שמה דינה: כב ויזכר

שפתי חכמים

ליקבר עמו וק"ל: ש ר"ל דהוא היינו הקב"ה, דאם לא כן ההוא מיבעי ליה, והיאך סייעו, י"ל שיעקב בא מן השרה ורוכב על החמור והיה רוצה לרכוב באהל רחל, והקב"ה נתן דעה בחמור והיה נוער כדי שתשמע לאה ותצא לקראתו כדי שילך באהל לאה, וכן היה והלך שם באהל לאה, ובאותה לילה יצא מביניהם יששכר, וזהו מ"ש יששכר חמור גרם (לקמן מ"ט י"ד), ר"ל היאך בא שנולד יששכר, חמור גרם ר"ל שהחמור היה הגורם כדפירשנו: ת ר"ל דאין לשון וישמע שייך אלא כמי שמתפלל, והכא לא מצינו שהתפללה על הבנים, לכן פירש שהיתה מתאוה כו', ועל ידי זה נחשב לה כאילו התפללה ונתן לה הקב"ה רצונה: א פירוש שבית זבולו היה עמי, וכנוי זבלני הוא במקום עמי, לא שפירושו שיקח אותי לבית זבולו: ב כתב הרא"ם ולא ידעתי למה אמר בלשון שלילה לא תהא וכו', ולא אמר מעתה תהא עיקר דירתו עמי בחיוב כלשון הכתוב:

רש"י

שכרה: בלילה הוא. הקנ"ה סייעו ש שלח משס יששכר (כ"ר): (יז) וישמע אלהים אל לאה. שהימה מתאוה ומחזרת ת להרבות שנטים: (ב) זבד טוב. כתרנומו: יזבלני. לשון ציט זבול הירנריר"א בלע"ז ציט א מדור. מעתה לא תהא עיקר דירתו אלא עמי ב שיש לי צנים כנגד כל נשיו: (כא) דינה. פירשו רבננו שדנה לאה דין בעלמה אם זה זכר לא תהא רחל אחותי כאלת השפחות והתפללה עליו ונהפך לנקבה*:

* ברכות ט

בלי יקר

היו שבט לוי עניים ולא היה להם נחלה בארץ, כי כל שפרע חוב כי גר יהיה זרעך ועבדום וענו אותם, היה בכלל ואחרי כן יצאו ברכוש גדול, וקל להבין:

אור החיים

בלילה הוא. פירוש ברנונו ודעתו שהסכים על הדבר: י. וישמע אלהים. מגיד שהתפללה לה: עוד ירצה כי הצין ודע כוונתה צמעשה שהיא למחלת מצוה ואהבתה צמקצ"ה ונמנמותיו, וקלקלה השורה צמעשה זה גם ה' קלקל השורה, כי כפי השורה לא היו עולים לה אלא ד', ומהר ומלד בן חמישי יומר מהשורה וכן ששי מדה כנגד מדה:

דְּבָרֵי מִן רַחֵל אַחֲתֵי וְשָׁכִיב עִמָּה בְּלִילְיָא הֵהוּא: יי וְקָבִיל יי צְלוּתָא דְלֵאָה וְאַתְעַבְרַת וְיִלְיִדַת לְיַעֲקֹב בַּר חַמִּישָׁאֵי: יח וְאִמְרַת לֵאָה יֵהֵב יי אֲנִרִי דִיהֶבַת אִמְתִּי לְבַעֲלִי וְהִיכְרִין עֲתִידִין בְּנוֹי לְקַבְּלָא אֲנִר טַב עַל דְּאִינוּן עֲסִיקוּן בְּאוּרִייתָא וְקָרָא יֵת שְׁמִיהּ יִשְׁשֹׁכֵר: יט וְאַתְעַבְרַת תּוֹב לֵאָה וְיִלְיִדַת בַּר שְׁתִּיתָאֵי לְיַעֲקֹב: כ וְאִמְרַת לֵאָה עָבַד יֵתִי יי זְבוּדִין טָבִין מִבְּנוֹן זְמוּנָא הָדָא יְהִי מְדוּרִיָּה דְבַעֲלִי עִמִּי אַרוּם יִלְיִדַת לִיָּה שְׁוִתָּא בְּנוֹן וְהִיכְרִין עֲתִידִין בְּנוֹי לְקַבְּלָא חוּלְק טַב וְקָרַת יֵת שְׁמִיהּ זְבוּלוֹן: כא וּמִן בְּתַר פְּדִין יִלְיִדַת בְּרַת וְקָרַת יֵת שְׁמִיהּ דִּינָה אַרוּם אִמְרַת דִּין הוּא מִן קָדָם יי דִּיהוֹן מְנִי פְּלַגוּת שְׁבַטְיָא בְּרַם מִן רַחֵל אַחֲתֵי יִפְקוּן תְּרִין שְׁבַטִין הִיכְמָא דְנִפְקוּ מִן הָדָא מִן אִמְהָתָא וְשְׁמִיעַ מִן קָדָם יי צְלוּתָא דְלֵאָה וְאִיתְחַלְפוּ עוּפְרִיָּא בְּמַעֲיָהוֹן וְהוּהוּ יְהִיב יוֹסֵף בְּמַעְהָא דְרַחֵל וְדִינָא בְּמַעְהָא דְלֵאָה: כב וְעַל דְּוִכְרָנָא דְרַחֵל קָדָם

פ"י יונתן

(כא) דין הוא וכו'. פי' דין נטן שיהא. זה נטן ולחל בן נמקומה וא"כ מלאה יהי' ששה וארבע מהאמהות ואם לא מלד לחל לא מהי' כאלה מן השפחות וכל זה נכרכות פרק הוואה:

אבן עזרא

(כ) זבדני אלהים. כטעם נטן לי חלק ואין לו חלק נמקרא: יזבדני. יזבול עמי יהיה זבולו עמי חמיל. כמו זנה זניתי בית זבול. וכמוהו בני יצאוני יצאו ממני. ויצאוני כלם הם פעלים עומדים: (כא) ואחר ילדה בת. יש אומרים כי עם זבולון היתה צנטן אחת:

רמב"ן

ויתכן שרצתה בהן לכבוד יעקב לבשם בהם יצועיו, כי דרך נשים לה, כענין שכתוב (משלי ז יז) גפתי משכבי מר ואהלות וקנמון, ולכן אמרה לאה המעט קחתך את אישי ממני אף כי תקחי דודאי בני לפתותו בהם. ויש אומרים הדודאים עשבים, יוסיפו התאווה לנשים, נגזר מלשון עת דודים (יחזקאל טו ח), ולכן אמרה לאה המעט קחתך את אישי, כאשר הזכרת: כ. זבדני אלהים אותי זבד טוב. לא מצאו למלה הזאת מוצא בלשון הקדש. ויתכן שנאמר שהיא מלה מורכבת "זה בד", כמלת מדוע, ומלת בגד (לעיל פסוק יא) בכתיבה. והסגול והפתח מומרים במקומות רבים,

ספורנו

וטוב כוונתה בזה: (יז) וישמע אלהים אל צאה. שהקרימה השתדלותה בזה עם תפלתה באמרה נתן אלהים שכרי אשר נתתי שפחתי לאישי וזה היה השתדלות הראשון כשהכניסה צרתה לביתה: (כ) זבדני אלהים אותי. נתן לי חלק וגמול על השתדלות השני בדודאים ששכר מצוה מצוה: אותי זבד טוב. כי היה עמי

רשב"ם

נתנו ריח: (יח) יששכר. שני שכרים א' שכר הדודאים וא' שכר שנחתי שפחתי לאישי: (כ) זבד. לשון חלק ומנה יפה לפי הענין: יזבדני. כמו בנה בניתי בית זבול לך. לי דירה: (כא) ותקרא את שמה דינה. ולא נכתבה הודאה על לידת הבת לדעת למה נקראת כן שאין מודים על הבת כמו על הבן ולהודיעך בא שכל בני יעקב היו זכרים חוץ מזו. וכן ושם בת אשר סרח. בכל ע'

דעת זקנים

(יח) יששכר. יש זו שני שנין אחת צביל משמעות דנתן אלהים את שכרי ואחת כנגד שכר שכרתיך שהיא לשון גנאי ולכן אינה נקראת. ד"א משום הכי אין נקראת לפי שניתנה ליוז בנו דכתיב וזני יששכר וכו'. אמר יששכר אין יוז שם הגון אוסיף לו אות אחת משמי ויקרא שמו ישוז והיינו דכתיב צמד פתחם לישוז: (כא) ותקרא שמה דינה. פירש"י שנה בעלמה שהיא היתה מעוברת מיוסף ועל ידי

מנחת שי

בל"ה הוא. ד' רסבירי' ההוא וכתיבי' הוא מסורת פרשה וירא: (יח) יששכר. כל אורייתא תרין שניין כתיב חד קרי בקמץ ודגש וחד לא קרי הרמ"ה ז"ל וכ"כ אבן עזרא בריש סדר ואלה שמות ורד"ק בד"ה א' ט"ו בשרש חצר ובמכלול דף צ"ד זה לשונו. ופעמים יהיו שתי אותיות הדומות טמוכות ויקראו הראשונה ולא השניה כלל כמו מקצצרים בחצרות (ד"ה א' ט"ו) ומחייאל ילד את מתושאל יראייה בן שלמיה. וכן יששכר לקריאת בן אשר ע"כ וכתב עליו ר' אליה המדקרק שאין להביא ראייה מן מחייאל ומן יראייה שכן דרך אותיות יהו"א לפעמים לנח ולא נמצאו רק כשלמים מחצצרים ויששכר: (כ) זבדני אלהים אתי. כתוב עליו במקרא גדולה מתחלפים אותי ע"כ ואין לספק בזה כי לא נמצא שום אותי מלא בכל התורה רק לא קדשתם אותי דסוף האזינו כמ"ש שם: זבד טוב. ברוב הספרים הזי"ן בסגול וכ"כ רד"ק בשרשים זבד טוב בשש נקודות ויש ספרים בחמש נקודות: הפעם. הפ"א בדגש:

וַיִּשְׁמִיעַ קִדְמוֹי קַל צְלוֹתָהּ וְאָמַר בְּמִימְרֵיהָ
 לְמִתְּנָן לָהּ בְּגִין: כֵּן וְאִיתְעַבְרַת וַיִּלְדַּת בַּר
 וְאִמְרַת כְּנִשׁ וַיִּתְּ חִסּוּדֵי וְהִיכְדִין עֵתִיד
 יְהוֹשֻׁעַ בְּרִיהַ דְיוֹסֵף לְמִכְנוּשׁ יֵת חִסּוּדָא
 דְּמִצְרַיִם מַעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּלְמַגְזֵר יִתְהוּם
 מְעִיבָרָא לְיִרְדְנָא: כֵּן וְקֶרַת יֵת שְׁמִיָּהּ יוֹסֵף
 לְמִימְרַי יוֹסֵף וַיִּלְּי עַל רֵין בַּר אוֹחְרָן:
 כֵּן וְהוּא בְּרֵי יִלְדַת רַחֵל יֵת יוֹסֵף וְאָמַר
 יַעֲקֹב בְּרוּחַ קוֹדֶשָׁא דְבֵית יוֹסֵף

וַיִּלְּי מִסַּר יִתְהוּן לֹא לְמַלְאָךְ וְלֹא לְשָׂרְף מִפְתַּח מִטְרָא
 מִפְתַּח פְּרָנְסָה מִפְתַּח קַבְרֵיָא מִפְתַּח עֲקֶרְתָּא: מִפְתַּח
 מִטְרָא דְכֵן בְּתַבָּא מְפָרֵשׁ יִפְתַּח וַיִּלְּי אֶת אוֹצְרוֹ הַטּוֹב
 וְגו': מִפְתַּח פְּרָנְסָה דְכֵן בְּתַבָּא מְפָרֵשׁ פּוֹתַח אֶת יָדִיד
 וְגו': מִפְתַּח קַבְרֵיָא דְכֵן בְּתַבָּא מְפָרֵשׁ בְּפִתְחֵי אֶת
 קַבְרוֹתֵיכֶם וְגו': מִפְתַּח עֲקֶרְתָּא דְכֵן בְּתַבָּא מְפָרֵשׁ וַיִּזְכּוֹר
 אֱלֹהִים אֶת רַחֵל וְגו': וְאָדְפַר מִימְרָא דְנִי בְּרַחְמוֹי טַבְיָא
 יֵת רַחֵל וְשָׁמִיעַ מִימְרָא דְנִי בְּקַל צְלוֹתָהּ וְאָמַר בְּמִימְרֵיהָ
 לְמִיתְּנָן לָהּ בְּגִין:

פ"י יונתן

יונתן ה' נכון ע"ש אסף אלהים את חרפתי אללל כזה נמננאה ע"ש עמיד
 יהושע וכו' וק"ל:

(כג) חיסודא דמצרים. כדמינן ואלמר יהושע היום גלותי את חרפת מלכיס
 ודייק זה ממ"ש אח"כ שלכן נקרא יוסף למהו וכו' ע"ש יוסף ה' לי בן אחר

רמב"ן

בטבלא שאין לה לבזבז (פסחים מח:), במקומות שונים
 ממנו "לזבז" (כלים פ"ב מ"ג, מקואות פ"ד מ"ב), ובמקומות
 שונים ממנו "לזוין". איצטבא (פסחים יא:): "איצטוא"
 (עירובין עז:; ויומא מט. לפי גירסת הערוך). וכן כיוצא בהן
 הרבה, ונהגו בירושלמי (כלאים פ"ה הכ"ט, יבמות פ"ז ה"ח,
 ועוד) "אביר" כבי"ת במקום ו"ו, שאינם מקפידים
 בכך:

כג. אסף אלהים את חרפתי. הכניסה במקום שלא
 תראה, וכן ולא יאסף הבייתה (שמות ט יט), וכוכבים
 אספו נגהם (יואל ב ז), וירחך לא יאסף (ישעיה ס כ), לא
 יטמן, לשון רש"י. ורבי אברהם אמר כטעם כרת
 ונאספה שמחה וגיל:

והנכון דעת אונקלוס שעשאן כולן לשון קבוץ וכנוס

הארמית שמתרגמין צדה "זוודין" (להלן מב כה). אמרה,
 שהבן הזה עשאו השם לה צדה טובה וחלק טוב כי
 בעלה יהיה עיקר דירתו עמה לרוב בניה, תתפרנס
 עמו בטוב לו. והו"ו והבי"ת ישתוו בלשוננו במקומות
 רבים, כמו תאוה ותאבה (תהלים קיט כ), גוי נתתי למכים
 (ישעיה נ ז), על גבי חרשו חורשים (תהלים קכט ג). וכן
 לקצבי הרים ירדתי (יונה ב ז), כמו לקצוי, וכן לפרבר
 למערב ארבעה (דה"א א כו יח), יאמרו ממנו פרוור,
 דכתיב (מ"ב כג יא) אל לשכת נתן מלך הסרים אשר
 בפרוורים. ופירוש שניהם מה שהוא מקיר החומה
 לחוצה. ומגרש לערים (במדבר לה ב) תרגום ירושלמי
 ופרוור, וכן תרגום יונתן מגרשות (יחזקאל כו כח):
 ובמשנה מלא תרווד, תרבוד (נויר מט:; אהלות פ"ב מ"א).

ספורנו

שני מיני השתדלות: (כג) את חרפתי. שקבל תפלת אחותי ולא
 היה מקבל תפלותי: (כד) יוסף ה' לי בן אחר. על ההשתדלות
 השני כמו שעשה לאחותי:

חלק טוב שלא התכוונתי לשום תענוג אלא לכבודו: (כב) ויזכור
 אלהים את רחל. שהשתדלה להוליד בהכניסה צרתה לביתה
 וכענין הדודאים: וישמע אליה אלהים. שהתפללה אחר שעשתה

דעת זקנים

תפלתה נתחנף צדיקה. ו"ל מדלל כתיב ותהר ותלד אללל ואחר ילדה
 בת משמע נשעת הלידה היסה נת ולא נהריון:

רשב"ם

נפש לא היו רק שתי בנות יוכבד וסרת: (כג) אסף אלהים. כמו
 ואספתו אל תוך ביתך. וכמו אספתי את שלומי. הכנסת והטמנת
 את חרפתי שהייתי נקראת עקרה: (כד) ותקרא את שמו יוסף.
 על שאמרה אסף אלהים את חרפתי. וא"כ תקראהו אסף יו"ד

כלי יקר

(כה) ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף וגו'. טעמו
 של דבר שלא ביקש יעקב שלחני נא כי אם אחר
 שנולד יוסף, לפי שהיה יעקב מסופק אם יצאו ממנו
 י"ב שבטים או לא כדמסיק (בב"ר סח יא) אמר יעקב
 אם האבנים מתאחות זו לזו יודע אני שאני מעמיד י"ב שבטים כו', שמע מינה שהיה מסופק אם יצאו ממנו
 י"ב שבטים, וכשאמרה רחל בנבואה יוסף ה' לי בן אחר ולא ביקשה בנים הרבה שמע מינה שרוח ה' דיבר
 בה שיצאו מן יעקב י"ב שבטים ולא יותר, ע"כ אמר יעקב שלחני נא כי אז היה בטוח שלא יוכל עשו להרגו,
 שהרי עדיין לא נולד בנימין, גם לא היתה מעוברת עדיין שהרי עשה בסוכות זמן רב בערך כ' שנים ואח"כ

אור החיים

כב. ויזכור אלהים וגו'. מגיד הכתוב כי הגם שעלה
 זכרונה לפניו עוד הוצרכה לתפלה כאומרו וישמע
 אליה וגו':

וַיַּצַּר וְשָׁלֵם: כֹּה אֱלֹה בְּנֵי בְלָהָה
 אֲשֶׁר־נָתַן לָבֶן לְרַחֵל בְּתוֹ וְהַלֵּד
 אֶת־אֱלֹה לַיַּעֲקֹב כָּל־נַפְשׁ שְׁבַעָה:
 כּו כָּל־הַנְּפֹשׁ הַבָּאָה לַיַּעֲקֹב
 מִצְרַיִמָּה יֵצְאוּ יִרְכּוּ מִלְּבָד נָשִׁי
 בְּנֵי־יַעֲקֹב כָּל־נַפְשׁ שְׁנַיִם וְשֵׁשׁ:
 כז וּבְנֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר־יָלְדוּ־לּוֹ
 בְּמִצְרַיִם נַפְשׁ שְׁנַיִם כָּל־הַנְּפֹשׁ
 לְבֵית־יַעֲקֹב הַבָּאָה מִצְרַיִמָּה
 שְׁבַעִים: ם שְׁשִׁי כח וְאֶת־יְהוּדָה שָׁלַח לְפָנָיו
 אֶל־יוֹסֵף לְהוֹרֹת לְפָנָיו גִּשְׁנָה וַיָּבֹאוּ אֶרְצָה גִּשְׁן:

ושלם: כה אליו בני בלהה
 יהיב לבן לרחל ברתה
 וילידת ית אליו לייעקב כל
 נפשא שבועא: כו כל
 נפשא דעלא לייעקב
 למצרים נפקי ירפה פר
 מנשי בני יעקב כל
 נפשתא שתין ושית:
 כז ובני יוסף די אתילידו
 לה במצרים נפשתא תרין
 כל נפשתא לבית יעקב
 דעלו למצרים שבועין:
 כח וית יהודה שלח
 קדמוהי לות יוסף לפנאה
 קדמוהי לגשן ואתו
 שבעים: ם ששי כח ואת יהודה
 שלח לפניו
 אל יוסף להורת לפניו
 גשנה ויבאו ארצה גשן:

שפתי חכמים

ד (מהרש"ל), דאם לא כן למה לא חשב אותן בחשבון שאר בניו, ולכך אמר שמתו ואלו נשים נכריות הם דאינן בכלל יוצאי ירך יעקב, והכתוב מפרש מעצמו הטעם: ש כרכיב בפרשת וישלח (לעיל ל"ו ו') ויקח עשו וגו' ואת כל נפשות ביתו, וצריך לומר דטעות יש ברש"י דהא נפשות עשו לא היו אלא חמשה, ומהדרש מביא ששה, וצריך עיון: ת רוצה לפרש מדכתיב להורת חסר וי"ו שניה, יש בו

רש"י

(כו) כל הנפש הבאה לייעקב. שילאו מארץ כנען לבוא למצרים ואין הבאה זו לשון עבר אלא לשון הווה כמו בערב היא באה וכמו והנה רחל צמו באה עם האלן לפיכך טעמו למטה באל"ף לפי שכשיצאו לבוא מארץ כנען לא היו אלא ששים ושש. והשני כל הנפש לבית יעקב מצרימה שבעים הוא לשון עבר לפיכך טעמו למעלה צבי"ח לפי שמשצאו שם היו שבעים שמאלו שם יוסף ושני בניו ונתוספה להם יוכבד בין החומות. (ועיין בביאור לח"י ומשם תמצא לרווח ממאוכך ברש"י). ולדברי האומר תאומות נולדו עם השצטים צריכים אנו לומר שמחו ד לפני ירידתן למצרים שהרי לא נמנו כאן. מאלתי ביקרא רצה עשו שש נפשות ש היו לו והכתוב קורא אותן נפשות ביתו לשון רבים לפי שהיו עובדין לאלהות הרצה. יעקב שבעים היו לו והכתוב קורא אותן נפש לפי שהיו עובדים לאל אחד: (כח) להורת צפניו. כתרגומו לפנות לו מקום ולהורות היאך יתישב זה: צפניו. קודם שיגיע לשם. ומ"א להורות לפניו לתקן לו בית תלמוד ת שמסס תלא הוראה:

בעל המורים

סדרך הנלמדים להדבק אלו עם אלו שלא יפרידו אותם הארציים: דעת זקנים

ספורנו

(כח) להורות צפניו גושגה. למען יורה יהודה איך יתקן בית רשב"ם

דעת זקנים

(כו) הבאה מצרימה שבעים. פי' עם יעקב וראש הענין מוכיח ק' דכתיב אלה שמות וכו'. להודיע שיעקב מן המנין עם בניו וכלל

(כו) יוצאי ירכו. הבאים מצרימה כל נפש ששים ושש. כי יעקב שהוא מחשבון של שלשים ושלש של לאה אינו בכלל

כה אלין בגי בלהה דיהב לכן לרחל ברתיה וילידת ית אלין ליעקב כל נפשתא שובעא:
 כו כל נפשתא דעלא עם יעקב למצרים נפקי ירכיה בר מנשי דבגי יעקב כל נפשתא
 שיתין ושית: כז ובגוי דיוסף דאתילידו ליה במצרים נפשתא תרין ויוסף דהוה במצרים
 ויוכבד ברת לוי דאתילידת במעלהון למצרים ביני טוריא סכום כל נפשתא לבית יעקב
 דעלא למצרים שובעין: כח וית יהודה שדר קדמוי לות יוסף למחויא קדמוי ארחא
 ולמכבשא ית עמודיא דארעא ולא תקנא

כח לאתקנא ליה אחר בית משרוי לגושנא:

פי' יונתן

הנפש הנאה מצרימה היינו כשנא למצרים נמשך נפש ולא כן מקודם שהיה עובד
 וק"ל: (כח) לפחויא וכו' ולמכבשא. הכל מרמזו בלהורי: ית עמודיא
 דארעא. ר"ל שעל גושן אפשר לו' שהוא עמוד של ארץ מצרים שנאמר מטוב
 מצרים והוא גושן א"ע ה"פ לכנוש לפניו השומרים שנאמן והם שרים ושלטונים
 שיראה להם שנתרות פרעה נאים לגור וכן מ"א בפסוק גז גדוד יכנוש עמודי
 דארעא פי' ראשים שענינו גייסות ההולכים בדרכים לשמור וכן עיקר:

(כו) ויוכבד וכו' דאתילידת במעלהון למצרים בין טוריא. פי' בין
 החומות כדפירש"י ודיוקו מאשר ילדה במצרים הכתוב צ"פ פתחם משמע שגולדה
 בין החומות ממש דה"ק לידמה במצרים אבל אין הורחה במצרים כלל אפי' שם
 שעה מומן הריון לא עברה במצרים כי כל ימי עיבורה ה' חוץ למצרים והלידה היא
 במצרים חוץ א"ל אלא שגולדה בין החומות ממש באותה רגע שנכנס בין החומות
 היה לה עם לידמה וכך משמע קלח מלי' הראש"ס צ"פ פתחם וכן כאן דייק מכל

רמב"ן

אבן עזרא

שאמר בסדר וישלח יעקב (לעיל לה כג-כו) ובסדר ואלה
 שמות בני ישראל (שמות א' ב-ד), או למנותם כתולדותם
 הבכור בכבורו והצעיר כצעירתו כאשר עשה בברכתם
 בסדר ויחי יעקב, אבל בכאן מפני שבא למנות מספרם
 כי בשבעים נפש ירדו מצרימה, הקדים המרובה
 בנפשות, ולכך הזכיר רחל בתוך הלחינות והוצרך
 להזכירה בכבוד, ואמר אשת יעקב, כאשר הזכרתי
 למעלה (לא לג, מד כז):

כו. כתב רבינו שלמה, ולדברי האומר תאומות נולדו

היו. וזה המפרש טעה בעבור שמאלנו כל נפש בניו וכו' וכו'
 שלשים ושלש. והם שלשים וששים וצדד נולדה
 בין החומות. גם זה תמה למה לא הזכיר הכתוב הפלא
 שנעשה עמה בהולדת משה והיא צמ"ק שנה ולמה
 הזכיר דבר שרה שהייתה צמ"תשעים. ולא די לנו זה הצער
 עד שעשו פייטנים פיוטים ציוס שמחת תורה. יוכבד אחי
 אחרי הפנחמי והיא צמ"ג שנה וכי אחיה חי כך וכך
 שנים דרך אגדה או דברי יחיד. והנכון בעיני שיעקב
 בחשבון וממנו ימל כאילו אמר כל נפש בניו וכו' וכו'
 נפשו שלשים ושלש. והראיה על זה שאמר במעלה יעקב

ובניו. ואם טען טוען ויאמר כי הנה כתוב והי כל נפש יוצאי ירך יעקב שבעים נפש. דע כי הכתוב לא חשש להוציא
 אחד משבעים. כאשר אמר אשר יולד לו צפדן ארס ולא נולד לו בנימין שס. כי גם צזו הפרשה שנים עדים האחד
 שאמר ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה יעקב ובניו. והנה הזכיר כי יעקב מבני ישראל. כי לא הלך הכתוב כי
 אם אחר הרוב. והעד השני כל הנפש לבית יעקב הבאה מצרימה שבעים ומנשה ואפרים לא צאו אל מצרים כי שם
 היו ושם נולדו וכתוב אחריי שבעים נפש ירדו אבותיך מצרימה ואלה שניהם לא ירדו ג"כ זה הכתוב לעד כי יעקב
 נכנס בחשבון כי נפש יש לו והוא העיקר:

בלי יקר

(כו) כל הנפש הבאה ליעקב. אע"פ שהיו נפשות רבות מכל מקום קראם כולם נפש, לפי שקודם זה היו האחים מתקנאים ביוסף והיו נפשות חלוקות

מנחת שי

ההוא דאמר להו נכסי לבגי הוה ליה ברא וברתא מי קרו אינשי לברא לבגי ולסלוקי לברתא מעשור נכסי קאתי או דלמא לא קרו אינשי
 לברא לבגי ולמושכא לברתא במתנה קאתי ת"ש ובני דן חשים א"ל רבא דילמא כדתנא ר' חזקיה מלמד שהיו בניו מרובים כחוש'
 של קנה אלא אמר רבא ובני פלוא אליאב רב יוסף אומר ובני איתן עזריה ע"כ. ויש להקשות אמאי שביק רב יוסף קרא דאורייתא
 ונקט קרא דברי קבלה. עוד קשה אמאי לא אדכרו קרא אחרינא דובני אולם בדין. ונראה לי לתרץ דרב יוסף אמר לך דלמא שאני
 התם דכתיב בתריה ובני אליאב נמואל ורתן וגוי ומלת ובני קמייתא קאי אף על נמואל ורתן ואבירם דבני בנים הרי הם כבנים ועדיף
 לית קרא דובני איתן עזריה דליכא בתריה זרעא אחרא ולהכי לא נקט ובני אולם בדין דרכותיה הוא. ובב"ר פי' צ"ד סימן ח' י"א
 חשים בן דן השלים מנין שבעים. ופי' בעל מתנות כהונה אע"פ שכבר נמנה כמנין השאר מדכתיב בני דן לשון רבים הורה לנו כיון
 שיצא ממנו משפחה רבה שעל שם כך נקרא חושים כחושים של קנה כדאיתא במסכת ב"ב היה נחשב לשנים וכן כתב האב"א. ותו
 איכא התם במדרש רבתי בתורתו של ר"מ מצאו כתוב ובן דן חשים וכן צריך לגרוס באגדת שמואל ופירש האב"א בתורתו של ר"מ
 שהיה מדקדק לכתוב פרט הדברים כהוייתן בלי שום דרש מצאו כתוב ובן דן חשים וכתב בעל מתנות כהונה דהא פליג אדלעיל ולא
 ס"ל שחושים השלים המנין ולפיכך דקדק לכתוב ובן דן ועיין מ"ש בפרשת בראשית אצל והנה טוב מאד: (כו) כל הנפש הבאה.
 הבאה בקדמא והוא חד מן ג' מלרע וסימן נמסר כאן במקרא גדולה: (כו) הבאה מצרימה. הבאה חד מן ג' מלעיל וסימן נמסר

קדמוי בית מישרוי בגושנא ואתו לארעא דגשן: כט וטקים יוסף ארתיכיה וסליק לקדמות ישראל אבוי לגשן וקדם דאשתמודעיה אבוי סגד ליה ואתחייב למיהוי שגוי קטיען ותהא ואתחמי ליה ורכן על פריקת צווריה ובכא על צווריה תוב על דסגד ליה: ז ואמר ישראל ליוסף אין מיינתא בהדא זמנא מתנחם אנא די במיתותא דמיייתין בה צדיקיא אנא מייית בתר דחמית סבר אפך ארום עד פרוז אנת קיים: לא ואמר יוסף לאחוי ולבית אבוי איסק ואתני לפרעה ואמר ליה אחי ובית אפא דבארעא דכנען אתו לותי:

פ" יונתן

(כט) וקדם דאשתמודעיה, פי' נטרס שניכר והודיע לו שהוא בל לא הכירו אביו והסתמו' לו וע"ז נחתיב להיות שטמיו קטועי פי' נכרמי כי כן כמזכר כנל וגו' למען יארכיון ימיו וגו': ותהא, כמו פוהא על הלאשנות: ורכן על צווריה. מרגום של נטה ידן ארכן ידן: ובכא וכו' די פגיד ליה. פי' נטער וככה על שאביו השתחוה לו וזוה מיישב שיעקב לא נפל על זארו כדפרש"י וק"ל: (ל) במיתותא דמיייתין בה צדיקיא. פי' ימות מיתת עה"ז ולא מיתת עה"ב כדפירש"י וק"ל:

רמב"ן

אבן עזרא

עם השבטים, צריכים אנו לומר שמתו קודם ירידתם למצרים שהרי לא נמנו כאן. ואין צריך לזה, שהרי אמרו (ב"ר פד כא) רבי יהודה אומר לאחיותיהם נשאו

(כט) ויאמר יוסף. על ידי לוי כמו ויבן שלמה את הבית:

השבטים, והנה היו אלה התאומות נשי בניו, והכתוב אמר עליהן, מלבד נשי בני יעקב. ורבי יהודה מזה הכתוב אמר כן, כי מה טעם לאמר מלבד נשי בני יעקב הכנעניות, אחרי שאמר יוצאי ירכו, רק בעבור נשי בניו גם הן מיוצאי ירכו יאמר כן, אבל לא פרסם אותן בכאן כאשר לא הזכירן בעת לדתן עם השבטים. ועוד, כי לא הזכיר הנה רק אשר יולידו ויתרבו במצרים, להודיע הנס הגדול הנעשה ברבוי העצום אשר רבו במצרים, והם בזה שבעים נפש, ונשיהם לא ימנו כי האיש עם אשתו הוא אחד:

כט. וירא אליו. יוסף נראה אל אביו. ויבך על צווריו עוד, לשון הרביית בכיה, אבל יעקב לא נפל על צוואר יוסף בנו ולא נשקו, ואמרו רבותינו שהיה קורא קריאת שמע, לשון רש"י. ולא ידעתי טעם ב"וירא אליו", כי בידוע שנתראו כאשר נפל על צווארו. ועוד, כי איננו דרך כבוד שיפול יוסף על צווארי אביו אבל שישתחוה

דעת וקנים

רשב"ם

עם בני לוא שאין נפרטין אלל ל"ב והכמוז מונה אותן ל"ג עם יעקב לפי שהוא מן המנין הראשון וממנו החל למנות מנין השבעים והכי פשטיה דקרא כל הנפש לבית יעקב הנאה מצרימה אם מראה לדע מנינס מנה עם יעקב ותמאלס שבעים ולפי מה שפירשמי למעלה

יוצאי ירכו כי יוצאי ירכו לא היו כי אם ששים ותשע וכן משה אמר בשבעים נפש ירדו אבותיך מצרימה שיעקב ובניו היו שבעים: (כט) עוד. הרבה כדכתיב כי לא על איש ישים עוד:

אין צריך לומר שיהא יעקב מן המנין כי הקצ"ה נמנה עמהם ומשלים המנין: (כט) ויעד לקריאת ישראל. פי' עליה היטה לו על שהלך לקראת אביו לכבודו. ד"א לכך נאמ' ויעל לפי שארץ גשן גזוה מארץ מצרים לפי שהיא עומדת בגבול ארץ ישראל שנאמר גשן וחולון וגילה. ולפי שהלך יהודה בשביל אביו אלל יוסף להורות לפניו גשנה וזה ופלה בחלקו וגשן נתן פרעה לשרה אמנו ולכך נחזרו בה ישראל ופלה בחלקם ולא ערערו בה מצרים: (לא) אעדה ואגידה לפרעה. וכי ארץ מצרים עומדת בהר שאמר אללה אלל עד עכשיו כשהיה מדבר

בלי יקר

אור החיים

צדקת האחים, לכך אמר תחילה כל הנפש הבאה לבית יעקב מצרימה להעיד על צדקת האחים, ואח"כ חזר ואמר ובני יוסף וגו' כל הנפש לבית יעקב הבאה מצרימה שבעים, להעיד על צדקת יוסף:

ל. ויאמר וגו' אמותה הפעם וגו'. טעם אומרו הפעם. פירוש להיות שאמר כי ארד אל בני אלל שאלה (לעיל לו לה), עתה אמר לא אראה השחת:

(ל) אמותה הפעם. לפי שקודם זה היו חיייו חיי צער והיה חשוב כמת בחייו כאילו כבר מת ועבר ובטל מן העולם, אבל עכשיו שנאמר ותחי רוח יעקב אביהם

עוד נראה לומר דקדק אומרו כי עודך חי ולא הספיק לומר אחרי ראיתי פניך, והדבר מוזן כי חי הוא. גם צריך לדעת למה לא אמר יעקב כן כשצטרפו האחים כי יוסף חי, ומנינו שהאמין כשראה העגלות ותחי רוח וגו', ומה דבר חדש ראה:

אכן כוונת דברי יעקב הם, כי הגם שנתבשר כי עודנו חי, זה הועיל לדעת שיטנו צמציאות, אבל עדיין לבו דוי עליו ללד היותו בין הנכרים, שפל עבד מושלים, אם עודנו בצדקותו ולא כהתה עינו ולא נס ליחו, או ללד היותו מוזלל ממנו ונתון חוץ הקליפות, ובפרט טומאת מצרים, ומה גם ללד מה שעברו מצרים ק שאמר טורף טורף יוסף חיה רעה אללחהו (פי' צ"ר פד יט), ודבר ידוע הוא כי הצדיקים יותר יחפלו בהעדר הצן בהיותו בן מציה, ומה גם יעקב הצדיק, אשר על כן לא היטה שמחתו שלימה מספק זה עד וירא אליו והכיר צו צפניו, כי הכרת הפנים תענה

עוֹד וְהִנֵּה הַשָּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ וְאֶחָד
עֵשֶׂר כּוֹכָבִים מִשְׁתַּחֲוִים לִי:
וַיִּסְפֹּר אֶל-אָבִיו וְאֶל-אָחִיו
וַיַּגְעֵר-בּוֹ אָבִיו וַיֹּאמֶר לוֹ מֶה
הַחֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חֲלַמְתָּ הַבּוֹא
נְבוֹא אֲנִי וְאִמְךָ וְאֶחֱיֶךָ לְהִשְׁתַּחֲוֹת
לְךָ אֶרְצָה: יא וַיִּקְנְאוּ-בּוֹ אָחִיו
וְאָבִיו שָׁמַר אֶת-הַדְּבָר: שְׁנֵי יָב וַיִּלְכוּ

וְסִתְרָא וְחַד עֵשֶׂר כּוֹכְבֵי
סְגָדָן לִי: י וְאִשְׁתִּיעִי
לְאָבוּהִי וְלְאָחוּהִי וְנָגַף בֵּיה
אָבוּהִי וַאֲמַר לִיה מָה
חֲלֵמָא הָדִין דִּי חֲלַמְתָּא
הַמִּיתָא נִיתִי אָנָא וְאִמְךָ
וְאֶחֱיֶךָ לְמִסְגָּד לְךָ עַל
אֶרְצָא: יא וַיִּקְנְאוּ בֵיה
אָחוּהִי וְאָבוּהִי נִטְר יִת
פְתָנְמָא: יב וַאֲזָלוּ אָחוּהִי
לְמַרְעֵי יִת עָנָא דְאָבוּהוֹן
בְּשִׁכְמָם: יג וַאֲמַר יִשְׂרָאֵל

תולדות אהרן הבוא נבוא אני ברכות
לר: מגילה כב: שבועות טז:

אָחִיו לְרַעוֹת אֶת-צֵאן אָבִיהֶם בְּשִׁכְמָם: יג וַיֹּאמֶר

שְׁמַתֵי חֲכָמִים

רש"י

(י) ויספר אל אביו ואל אחיו. לאחר ספר אומו
לאחיו סור וספרו ר לאחיו צפניהם: ויגער בו. לפי
שהיה מטיל ש שנאה עליו: **הבוא נבוא. והלא אמך**
כבר מטה (צ"ר) והוא לא היה יודע שהדברים מגיעין
לצלחה ת שגדלתו כאלמו (צ"ר). ורבותינו למדו מכאן א
שאין חלום בלא דברים בטלים ויעקב נמכוון להוציא הדבר
מלב ב בניו שלא יקנאוהו לכך אמר לו הנוא נבוא וגו'
כשם שא"ל בלמך כך השאר הוא בטל (צ"ר): (יא) שמר
את הדבר. היה ממתין ומנפה מתי יבוא וכן שומר
אמונים* וכן לא תשמור על טטאטי** לא תמתין:
(יב) לרעות את צאן. נקוד על את שלא הלכו ג אלא

עמדה בזקיפה וק"ל: ר וקשה למה בחלום הראשון לא סיפר אותו
לאביו, ויש לומר שיוסף היה יודע כי רוב החלומות הולכים אחר
הפה (ברכות ג"ה), וכיון שאחיו פתרו אותו לטובה משום הכי לא
רצה לספר אותו לאביו, אבל בחלום השני שלא פתרו לו אחיו,
כלומר שלא רצו לפתור אותו לטובה, כי גם הם הרגישו הדבר
דמשום הכי אמר חלומותיו כדי שיפתרו לו לטובה, הוצרך לספר
אותו לאביו כדי לפתור לו, וכן עשה ויגער בו כדי שלא יטילו אחיו
שנאה עליו, (מהרש"ל): ש רצה לומר יוסף היה מטיל שנאה על
עצמו, לכך גער בו ולא משום שהוקשה בעיניו אם החלום יהיה
אמת שהרי אחיו כתיב ואביו שמר את הדבר: ת הקשה הראים
מנא ליה דילמא לעולם היה יודע, והא דקא מתמה היינו כדפירש"י
לעיל שלא יטילו שנאה עליו, ועוד קשה למה גבי הדברים מגיעים
לבלהה אמרו שיעקב לא היה יודע זה שאילו היה יודע זה לא היה
אומר והלא אמך מטה, כי היה לו לחוש שמא ירגישו בניו, ואילו
גבי אין חלום בלא דברים בטלים לא פחד שמא ידעו גם בניו שאין
חלום בלא דברים בטלים ויאמרו שאין דברי יעקב אלא דרך תחבולה

בעלמא, וחירץ מהרש"ל דאם כן דהיה יעקב יודע שהדברים מגיעים
מה הוציא מלבם כמה שאמר הבוא נבוא וגו', ומה שכתב אחר כך ואביו שמר את הדבר, רצה לומר שהיה קבלה בידו שאין חלום בלא
דברים בטלים (ברכות ג"ה), וזה היה קבלה בידו ובניו לא ידעו הקבלה: א רצונו לתרוץ למה קא מתמה יעקב ואמר הבוא נבוא וגו', וכי לא
ידע זה שאין חלום בלא דברים בטלים, אלא להוציא וכו': ב שהם סוברים שפירוש אמך אינו נופל אלא על אמו ממש אלא שאין חלום
וכו': ג פירוש דאי לא היה נקוד על את היה את דבוק לצאן, והוה פירושו לרעות את הצאן, אבל עכשיו דנקוד על את, אם כן הוה כאילו

בעל הטורים

ספורנו

(י) ויגער. ב' נמש' הכל ואיך ויגער ניס סוף ויחרז לומר לך מה
שבשכיל מעלתו אצל אביו רם לבבו לספר כאלו על פני אביו: ואביו שמר. שחשב שיהיה החלום אמתי והיה מתאוה ומצפה

דעת זקנים

רשב"ם

(ט) והנה השמש והירח וגו'. צ"ל כשאלו לו יהוהע לעמט שמש
נגנעון דוס לא רצה לעמוד עד לחמר ליה וללו כסף וכיניה לחנה
את סי' וכי איך עזרו של יוסף דכתיב והנה השמש והירח ואחד

חֲלָמָא תוֹב וְהָא שְׁמַשָּׁא וְסִיְהָרָא וְחַד סַר פּוֹכְבֵּיָא גַחְנָן לִי: • וְאַשְׁתַּעֵי לְאָבוּי וּלְאָחוּי וְנָפַח בֵּיהּ אָבוּי וְאָמַר לִיה מָה חֲלָמָא הָדִין דְּחַלְמִיתָא הַמִּיתָא נִיתִי אָנָא וְאָמַרְךָ וְאָחְךָ לְמַגְחָן לָךְ עַל אַרְעָא: יֵא וְקִנְיָאוּ בֵּיהּ אָחוּהִי וְאָבוּי נְטַר בְּלִבֵּיהּ יַת פְּתַנְמָא: יֵב וְאֶזְלוּ אָחוּי לְמַרְעֵי יַת עָנָא דְאַבוּהוֹן בְּשָׁכְם: יֵג וְהָוָה לְזִמְן יוֹמִין וְאָמַר יִשְׂרָאֵל לְיוֹסֵף הֲלָא אָחְךָ רָעַן בְּשָׁכְם

פ"י יונתן

(ט) גחנן. כבר פירשמי שהוא לשון השמחואה:

אבן עזרא

רמב"ן

(י) ויגער בו אביו. גערה עס צי"ת דרך קלון. ונלא צי"ת לשון השחמה. כמו הנני גוער לכם את הזרע. או הוא על דרך משל שיגער זרע ויפחד ולא יעלה: אני ואמך. על צלחה שפחת אמו שגדלה אותו: (יא) שמר את הדבר. כלנו וכן שמרו עדותיו על הפי הנכון: חלמת, כמו מה אדם ותדעהו (תהלים קמד ג), כלומר מה החלום הזה, אינו כלום שתגידנו, כי אינם אלא דברים בטלים. או טעם הגערה לומר איך נשאך לבך לחלום החלום הזה, אין זה כי אם גובה לב ונערות שיעלו דברים כאלו על לבך, כענין שנאמר בחלומות (דניאל ב כט) רעיונך על משכבך סליקו. וכתוב (שם ד ב) והרהוריך על משכבי:

הבוא נבוא אני ואמך. והלא אמך כבר מתה, והוא לא היה יודע שהדברים מגיעים בלילה שגדלתו כאמו. ורבותינו (ברכות נה.) למדו מכאן שאין חלום בלא דברים בטלים, ויעקב נתכוון להוציא הדבר מלב בניו שלא יקנאוהו בכך, אמר לו כשם שאי אפשר באמך כך הכל בטל, לשון רש"י:
ולפי דעתי, כי בעת שירד יעקב למצרים כבר מתה בלילה גם ולפה, כי הכתוב אמר בספור שבעים נפש ולהן מו כו) מלבד נשי בניו יעקב, ולא הזכיר "מלבד נשיו ונשי בניו". ואם תאמר כי בעבור היותם פילגשים

אור החיים

כלי יקר

או יאמר על דרך אומרים צפרק הרואה (שם נה:) כל חלמא דלא וכו' כאגרתא דלא מקריא, והוא אומרו על חלומותיו ועל דבריו, שאינו מעלימו והוא מצקש לקיימו צמה שמספרו ומצקש פתרונו הרי זה מגיד כי ספן הוא למשול בלחיו, ודבר זה יכפיל השנאה צהפלה:
או יאמר על דבריו שמדבר עמהם כרע כח ולבנו חורש און להם, ולזה חגל השנאה צסינה זו. עוד על דבריו שאינו מתבייש לדבר לחמיו הגדולים ממנו פנים צפנים שימלוך עליהם, וזה יגיד גובה לבו צפשיטות מדבר גדולות וחושב כי הדבר פשוט עד גדר שלא יקפידו על הדבר, ולזה גדלה שנאתם והיה מה שהיה:
י. ויגער בו וגו'. להסיר קנאת האחים וסתר החלום צקושיית אני ואמך, כי מהמניעה המוחלטת היא, והטעם כי לא יעלה על הדעת כי בני יעקב תשיגם הגדולה מהאומות, אלא דוקא מאציהם, ומעתה אין מציאות שישמחה לו אציו, וממילא סתר החלום צפני האחים, ולבנו לא כן יחשוב:

יא. ויקנאו בו אחיו. בחלום זה הסירו הספק שהיה להם בחלום ראשון שצא החלום לפינת מתשצותיו, כי ודאי שלא חשב ולא עלה על דעתו להשתרר על אציו ואין זה אלא הודעת דבר מהשמים, ולזה נכנסה צהם קנאה:

מנחת שי

(יב) את צאן. נקוד על את והכי איתא במ"ר ובדוכתי אחרני כמ"ש בפרשת לך לך סימן ט"ז:

כַּט וַיֹּאמֶר יוֹסֵף מְרַכְבֶּתוֹ וַיַּעַל
 לְקִרְיַת-יִשְׂרָאֵל אָבִיו גִּשָּׁה וַיֵּרָא
 אֵלָיו וַיִּפֹּל עַל-צַוְאָרָיו וַיִּבֶךְ עַל-
 צַוְאָרָיו עוֹד: ל וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל
 אֶל-יוֹסֵף אָמוֹתָהּ הַפְּעַם אַחֲרֵי
 רְאוֹתַי אֶת-פְּנֵיךָ כִּי עוֹדָךְ חַי:
 ל א וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל-אָחִיו וְאֶל-בֵּית
 אָבִיו אַעֲלֶה וְאֶגִּידָה לְפָרְעָה
 וְאִמְרָה אֵלָיו אֲחִי וּבֵית-אָבִי אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ-כְּנַעַן

שפתי חכמים

רש"י

(כט) ויאמר יוסף מרכבתו. הוא עלמו אסר את
 הסוסים למרכבה א להזדרו לכבוד אביו: וירא אליו.
 יוסף נראה ב אל אביו: ויבך על צוואריו עוד.
 לשון הרצות זכיה וכן כי לא על איש ישים עוד * לי רצוי
 הוא אינו שם עליו עילות נוספות על חטאיו ג אף כאן
 הרצה והוסיף זכרי יותר על הרגיל **אבל יעקב לא נפל**
על צווארי יוסף ולא נשקו ולאמר רצותינו שהיה קורא
ד את שמע: (ל) אמותה הפעם. פשוטו כתרגומו
 ה ומדרשו סבור הייתי למות שמי מיתות זעוה"ז ולעולם
 הבא שנסתלקה ממני שכניה והייתי אומר שיתזעני
 הקב"ה מיתתך עכשיו שעודך חי לא אמות אלא פעם
 אחת: (לא) ואמרה אליו אחי וגו'. ועוד אומר
 לו ו והאנשים רועי לאן וגו':

* איוב ד'

תאמר הואיל וכתוב (פ' ל"ב) והאנשים רועי צאן וגו', שדבר באנפי נפשיה הוא ולאחיו אמר כן והאנשים וגו', רוצה לומר אנשים אחרים,

ספורנו

את פניך יהי רצון שאמות בזאת התשועה ולא יוסיף עצב עמה:
 (לא) אע"ה ואגידה. שמלאכתכם היא מרעה הצאן מבלתי
 שאשאל ממנו אז שיתן לכם ארץ גושן כדי שיאמין כשחאמרו
 לו שזאת מלאכתכם ולא יחשוב שתאמרו כן כדי שיתן לכם ארץ

דירה לפני בוא יעקב לגושן: (כט) וירא אליו. מתוך עבדיו
 הסובבים אותו ולא המתין שיבא אביו אליו אל המרכבה:
 (ל) אמותה הפעם. מצרות אחרות נרשעתי ואחר התשועה מהם
 אפפו עלי רעות עתה בזאת הפעם שנושעתי מצרתך אחרי ראותי

מנחת שי

במ"ג פ' וירא ובאיוב ב'. וסימן לתרין דהכא עליון למעלה ותחתון למטה: (כט) ויאמר יוסף. האל"ף בשוא לבדו מכלול דף קי"ד

שהיה עוסק במצוה של כיבוד אב באותה שעה, והעוסק במצוה פטור מן המצוה.

אמנם המהר"ל (בגור אריה) לא ניחא ליה לומר שיוסף לא קרא קריאת שמע מפני כבוד יעקב אביו, וכתב דקושיא מעיקרא ליתא, משום שבאותה שעה לא היה זמן קריאת שמע ולא היה יוסף צריך לקרוא אז את שמע. **ומה שיעקב אבינו קרא אז את שמע יש בו טעם אחר, והוא דכאשר הגיע יעקב אבינו ע"ה למצרים וראה את יוסף בנו מלך, נתעורר בלבו אהבתו ויראתו של השי"ת, מתוך שראה בשלימות טובותיו שמשלם שכר טוב ליראיו. וכך היא דרכם של חסידים, שכאשר זוכים לחסד ה' בעולם הזה הם מתעלים בדביקותם בהשי"ת על החסד והאמת שעשה עמם. וזה ענין קריאת שמע שיש בה יחוד מלכות שמים ואהבתו. ואחר כל הצער שעבר על יעקב אבינו, כאשר ראה את יוסף הצדיק מלך במצרים, וראה עד כמה הגדיל השי"ת את חסדו עליו, התגברה בנפשו אהבתו לקב"ה אשר היטיב עמו ביותר, וקיבל מלכותו ואהבתו ויראתו, ועל כן קרא באותה שעה קריאת שמע.**

ועל דרך זה מובא עוד בספה"ק דבאותה שעה שפגש יעקב את יוסף נתעוררה אהבתו ליוסף ביתר שאת, ומי יכול לתאר אהבת אב הפוגש את בנו לאחר כ"ב שנים, שלא ראהו וכבר חשב שאינו בין החיים, וגם אם הוא עדיין בין החיים מי יודע מה

וע"ז מקשה המדרש הרי "כל העם יוצאים לקראת המלך ואין המלך יוצא לקראת אדם אחר, אלא ללמדך שאבא של אדם כמלכו", ומבואר שאף המלך חייב בכבוד אביו ואין האב חייב בכבודו.

ואם כן בעל-כרחך צ"ל שיעקב אבינו שנהג כבוד ביוסף היה לפנים משורת הדין, וכדמשמע במדרש תנחומא (ויחי, ו) "ולמה ז'יתחזק ישראל וישב על המטה', אמר, אף על פי שהוא בני, מלך הוא, ואחלק לו כבוד". אמנם בשעת קריאת שמע, כשהיה יעקב חייב בכבוד שמים - לא רצה לנהוג כבוד מלכות ביוסף. שהרי מעיקר הדין אינו חייב לנהוג בו כבוד, ורק כדי לחלוק כבוד למלכות התחזק לפנים משורת הדין לנהוג בו כבוד (עי' מדרש תנחומא פר' בא, ז, ומחצה"ש אר"ח סי' רכ"ד סק"ז), אך אין לבטל קריאת שמע מפני זה.

ולפי זה אתי שפיר מה שיעקב קרא אז את שמע, שלא היה צריך להפסיק מפני היראה לפי שאין מורא יוסף עליו. ובפשטות י"ל דמטעם זה גם לא נפל על צוארי יוסף, שהרי היה עסוק בקריאת שמע. ועל יוסף אין להקשות מפני מה לא קרא קריאת שמע, דמאחר שהוא חייב בכבוד אביו ומוראו, יש לומר דהה"נ שקרא אלא שהפסיק באמצע מפני יראת אביו כפסק השו"ע.

ובשפתי חכמים תירץ באופן אחר, דיוסף לא קרא אז קריאת שמע מפני

ומה שלא ניחא ליה למהר"ל לפרש שיוסף לא קרא קריאת שמע מפני כבוד אביו, יש להבין על פי המעשה המובא בזוה"ק (ח"ג קפו, א) ממנו נלמד עוצם מעלת קריאת שמע בזמנה. דרבי יצחק ורבי יהודה היו הולכים בדרך והגיעו לכפר סכנין לביתו של רב המנונא סבא, כשחזר בנו הקטן מבית תלמודו אמרה לו אמו שיגש אליהם להתברך מפיהם, אך מיד כשנתקרב אליהם חזר לאחוריו ואמר לאמו שאינו רוצה להתקרב אליהם כי לא קראו היום קריאת שמע, וכל מי שלא קרא קריאת שמע בעונתה הרי הוא בנידוי כל אותו היום. כששמעו זאת רבי יצחק ורבי יהודה תמהו על כך והרימו ידיהם וברכוהו, ואמרו שאכן באותו יום עסקו בהכנסת חתן וכלה שנתאחרו להכנס לחופה בגלל שלא היו להם צרכיהם, ולא היה מי שישתדל בזה, ומכיון שהיו טרודים במצוה זו לא קראו קריאת שמע בעונתה, דהעוסק במצוה פטור מהמצוה. שאלו את הינוקא מנין ידע שלא קראו קריאת שמע, והשיב להם שהרגיש זאת בריח לבושם כשנתקרב אליהם.

ובמקדש מלך הביא בשם האריז"ל, שבשעת השינה מסתלקת נשמתו של אדם ממנו והקליפה מתלבשת ברמ"ח אבריו, וכאשר עומד בבוקר ממשכבו - אף אם עוסק בתורה ובמצוות - אין הקליפה מסתלקת ממנו עד שיקרא קריאת שמע שיש בה רמ"ח תיבות, ובכל תיבה שקורא

מצבו בגשמיות וברוחניות - כל שכן יוסף הצדיק בנו חביבו שזיו איקונין שלו דומה אליו. ועכשיו כשזכה לראות את יוסף בנו ואת גדולתו, הן בגשמיות - שזכה למלכות, והן ברוחניות - שנשאר בשלימות קדושתו, נתעוררה בו אהבת אב לבנו במלא עוזה. והיות שיעקב אבינו לא חפץ באהבה גשמית כלל אלא באהבת השי"ת וכבודו, על כן קרא קריאת שמע שהוא קבלת עול מלכות שמים ואהבת ה', כדי שיהיה בטל בתכלית הביטול והאהבה אליו ית'.

על פי האמור נוכל לפרש הענין מה שיוסף בכה על צואר אביו, אבל יעקב לא בכה על צואר יוסף. דידוע מדרגת יעקב אבינו ע"ה - "יעקב שלימתא", שהיה סולת נקיה, בחיר שבאבות, והיה כולו קודש קדשים, וכאשר זכה לחסד ה' ושמחה בעולם הזה העלה הכל לקבלת עול מלכות שמים ואהבת השי"ת בתכלית השלמות, כפי שנתבאר. והיינו שאצל יעקב אבינו ע"ה היו כל עניני העולם הזה קודש להשי"ת, אשר זהו ענין הצואר כפי שנתבאר - לקשר ולאחד את עניני הארציות לקדושה העליונה.

ועל כן בעת שיוסף פגש את אביו היה חפץ לקבל ממנו את שלימות המדרגה של התקשרות הגשמיות ברוחניות, ולכן נפל על צואריו. אבל יעקב אבינו שכבר זכה למדרגת השלימות, ולא היה אצלו כל חילוק בין חלק הגשמיות לחלק הרוחניות, לא נפל על צוארי יוסף והיה קורא את שמע.

סימן נה

עוד שאלת לנדר לך ענין פרשת קריאת שמע.

כבר אמרתי שאין לנו עסק בנסחרות. ובאמת יש לכל בעל דעה לדעת כי היא פרשה מיוחדת לנו כוללת היחוד והאמונה, שהיא באמת רומזת סודות ועיקרים גדולים שהם יסודות כל הבנין אשר צית ישראל נכון עליהם. ואמנם יש לי רשות להתבונן בפשטי הדברים שהתורה כולה רומזת ואומרת. ואני אומר ואגיד לך גם כזה ענינים עלו בלבי מפשט הענין שננטרך לכיין אליה¹ בשעת הקריאה. והוא שכולנו חייבים לקרות את הפרשה לא לכוונת קריאה בלבד כקורים אחת מפרשיות שבמורה לנאח ידי חובת הקריאה בלבד, רק לכיין דעתנו לדעת שהוא אחד יתעלה ושהוא אלהינו ושאנו חייבים למסור נפשנו ותאוותנו וכל מאודנו לשמו יתברך, ושנהיה גומרים ומסכימים הסכמה מוחלטת בכך לא בעקימת שפחים לבד, השם יעלנו מן הכת שנאמר בזה² צפוי ובשפתיו כדדוני ולבו רחוק ממני, ושנקבל עלינו זה לא כמזרים ודואגים על כך כמו שגומר אדם בלבו ביראת מי ששולט עליו ושאי אפשר לו לנאח מתחת רשותו ולהמנע מעשות מלכותו, רק כאוהב וחושק חשוק³ להשיג רצון אדוניו אשר אהבו⁴ לו ישים אהבתו⁵ נפשו, ימנע לנפשו חטונו ומתכבד בכל מה שיגיענו ברדיפת מלכותו.

ועוד צריכין אנו להתבונן שאין אמונתו וייחודו מצות אנשים מלומדה, שהלימוד שלימדהו⁶ והרגילוהו עליו יציאהו⁷ להאמין ככה, שלא⁸ הונח על חקירת דעתו וחכמתו יחויב בהפך כאשר יקרא לרוב האמונות. רק אנו חייבים לשמוע ולחקור אחר השמיעה והחקירה שהחקירה האמתית תחייב ותכריע על ככה. והוא אומר שמע ישראל, שמלת שמע כולל שלשה ענינים. הנחתה הראשונה היא שמיעת האזן, און שמעה ותאשרני⁹. והושאלה לדעת הרב¹⁰, ונחת לעבדך לב שומע¹¹. והושאלה גם לקבלה והאמונה בו, שמע בני מוסר אביך¹², אשרי אדם שומע לי¹³, אם שמוע תשמעו אל מצותי¹⁴. וכאן ר"ל באומריו שמע ישראל כולל שלשה ענינים. שננטוינו לשמוע וללמוד כי לולי שנשמע ונלמוד לא

נחבונן אליו. ואחרי השמיעה והלימוד וחקור¹⁵ היעזב אם יש רציה קומרת ח"ו. ואחר שנבא ממוך השמיעה אל החקירה באמת תציאנו החקירה ותכריחנו הכרת אמתי לקבל ולהאמין כי הוא יתברך נמצא וכן¹⁶ הוא משגיח על פרטי מעשינו, והוא אומר אלהינו שלטון אלהות מנהיג ודיין, כמו נחמך אלהים לפרעה¹⁷ תרגם אונקלוס רבה, אלהים לא מקלל¹⁸ תרגום דיינא. ולפי שהמתפלספים משתצטין וגוזרין שהוא יתברך אינו משגיח בפרטים המתחונים ואפילו במין האנושי, והוא כדעת האומרים עצים סתר לו ולא יראה וחוג שמים יתהלך¹⁹, על כן אמר אלהינו כי הוא משגיח בנו. ומנטרף לזה שהוא מנהיגנו ולא כוכב ולא מזל ולא שר משרי מעלה רק הוא יתברך. ושהוא הבדילנו לשמו ולקחנו לחלקו באומריו²⁰ בהנחל עליון גוים וכו' כי חלק ה' עמו, ושהוא יתברך אחד ואין עוד. וכבר ביאר כל מה שאמרנו באומריו²¹ וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד, וידעת היום כולל הלימוד והשמיעה, והשבות אל לבבך על החקירה, כי ה' הוא האלהים כולל האמונה והקבלה, שהחקירה תציא לדעת שאין עוד זולתו אדון בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד.

ואחר שנדע ונסכים על זה, אז באמת ראוי לאהוב אותו בכל לבנו ובכל נפשנו ובכל מאודנו, כי משלו הכל ומשלו נתן לו, כמאמר דוד מלך ישראל ע"ה²² כי ממך הכל ומידך נתנו לך. והוא אומרנו²³ ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך, בשני יצריך וכמו שאמרנו ז"ל²⁴ בשני יצריך צינר הטוב וצינר הרע, ויצר הרע הוא המפתה לאדם ללכת אחר חמדת הלב, והזהירנו להיות חשק עבודתו ואהבתו יתברך מצוה כל החשקים באומריו²⁵ אם ימן איש את כל הון ציתו באהבה. והוא מדתו של אברהם אבינו עליו השלום שניתן לו בן צעק זקנתו אחר היומו חשוק בניס ושנתאוה לו כל ימיו, והיה המעולה שבמין האנושי ועיקרו בחפץ חסד, ונעשה לו אכזרי לאהבת צוראו לשחוט אותו בידו, ועצו ושכח אהבתו בנו יחידו אשר אהבו תכלית אהבה וחשק, להיות אהבתו גוברת ומשכחת כל החשקים והתאוות, והוא שנקרא אוהב באומריו²⁶ זרע אברהם אוהבי²⁷. ובכל נפשך, כולל כל מה שיגיע לאדם מן הנזקים והצער ואפילו נטילת נפשו בקיום המצות, כאומרם

רחמים לתיים

ט בכל לבבך זה אברהם וכו' וכ"כ רבינו בחיי ס' ואמתקן ושו"ר דהכי דרשו בספרי פס.

ודו"ק. נ עיין בח"א סימן שד"מ.

17 שמות ז, א.	18 שם כב, כז.	19 איוב כב, יד.	3 צ"ל יחשוק.	2 ישעיה כט, יג.	1 צ"ל אליהם.
20 דברים לב, ה, ט.	21 שם ד, לט.	22 דהי"א כט, יד.	6 שלימדוהו.	5 נדצ"ל על אהבתו.	4 אצ"ל מאהבתו.
23 דברים ו, ה.	24 ברכות נד, א.	25 שה"ש ת, ז.	10 צ"ל הלב.	9 איוב כט, יא.	7 יביאהו.
26 צ"ל באומריו, ישעיה מא, ח.			13 שם ת, לב.	12 משלי א, ח.	11 מ"א ג, ט.
			16 צ"ל וכו'.	15 נדצ"ל יחקור.	14 דברים יא, יג.

תמיד בין עיניו ושלא יעבור אפילו רגע. טוטפות עדויים, וכמו ששנינו בשבת⁴⁰ ולא צטוטפת ולא צטרביטין. ולכתוב אותם על פתחי השערים כדי שיהא הדבר תמיד בין עיניו, ושלא יעבור אפילו רגע מזכרונו וכדי שנתפאר ונתעדן⁴¹ בו.

סימן נו

להרב אליהו שבבכו

שאלת ערלה וכלאים אם נוהגין בשל גוי אם לאו. לפי שרבינו שמשון ז"ל כתב¹ שנוהגין אפילו בקרקע של גוי², והציא רחיה מדמתן צפ"ק דקידושין² כל מלוא שהיא תלויה בארץ אינה נוהגת אלא בארץ וכו' חוץ מן הערלה והכלאים שנוהגין בארץ ובחוץ לארץ רבי אליעזר אומר אפילו החדש. ופריך צירושלמי בסוף מסכת ערלה³ וניחתי חלה, ופריך ממתיניתי⁴ ערלה אימא בשל גוים חלה לימא בשל גוים. ועוד במסכת ערלה⁵ הנכרי שנטע והגזן שנטע חייבין בערלה. ומגבינות הגוים למאן דאמר טעמא התם⁶ מפני שמעמידין אותם בשרק ערלה. ואני⁷ לא ירדתי לסוף דעתו, ולא משתמיטת מנא דלימני ערלה בשל גוים. ומתיניתי נמי הכי הו"ל למיתני כל המצות אינן נוהגות בשל הגוים חוץ מן הערלה והכלאים. והירושלמי שנטע בשל ישראל קאמר דומיא דגזן. וכן נמי כלאים צהורע כרמו של ישראל, הא בשל עצמו מותר דאפילו בשל ישראל תלוי בדעת ישראל, כדמתן⁸ נחישא ממנה ולא גדרה, דדעת ישראל תליא מילתא, וקרקע של גוי גוי⁹ יאסרנו. וכן נמי¹⁰ יקדש נטע רבעי שלו. אבל חלה לימא בשל ישראל אם לשה הגוי דומיא דמירוח גוי. וההיא דגבינות הגוים רב חסדא הוא דאמרה¹¹ ואיפריך כדקאמרינן¹² אי הכי תמסר אפילו צהנאה. זהו תורף דצריך.

תשובה. אף על פי שאין דעתנו מכרעת, כך אני סבור וכך דעתי נוטה כדברי רבינו שמשון ז"ל, מדמניא צינמות צפרק האשה שהלך בעלה וצרתה למדינת¹⁰ גוי שהיה מוכר בשוק ואמר פירות הללו של ערלה הן של עזקה

ז"ל¹ מה לך יוצא ליסקל על שמלתי את בני מה לך יוצא לישרף על שנטלתי את הלולב, והוא מדתו של יחזק אבינו ע"ה שנעקד על גבי המזבח ופשט צוארו תחת הסכין לחשבו כי השם יתברך חפץ צדק. וצכל מאודך, למאוס כל ממונו אם יצטרך לכך לקיום עבודתו יתצרך, כיעקב אבינו ע"ה שמאס בעושר צית אציו וצחר לו להיות יושב אהלים, ואמר²⁷ וכל אשר חתן לי עשר אעשרנו לך, ובמדרש²⁸ שנתן כל נכסיו שהציא מחוצה לארץ צקניית המערה כמ"ש²⁹ צקצרי אשר כריחי לי, שעשה לו כרי מנכסיו צדמי מערת המכפלה.

והכלל שצריכין אנו לקבוע צנפשו הסכמה מוחלטת צכל עת שנקרא הק"ש, שאנו מסכימין למסור כל מאונתנו ומשקי לצבנו וכל נפשו מן האצרים ועד נטילת נפש והממון על יחוד קדושת שמו וקבלת מלכותו, ושגראה צציור הלצ כאילו צאנו לידי כך וקיימנו, והוא אומר³⁰ כי עליך הורגנו כל היום, וכי אפשר ליהרג צכל יום³¹ אלא צצכל יום שאנו קורין צק"ש וצכל נפשך ומסכימים על כך הרי הוא כאילו הורגנו צאותה שעה עליו יתצרך, כי כל המסכים על זה כאילו עשאו. והוא שאמר³² והיו הדצרים האלה אשר אנכי מצוך היום על לצבך, רצה לומר יהיו מוסכימים וחקוקים על לצבך. ומדעתי כי זה היה מדעת מ"ש צגמרא צצרכות³³ עד היכן כוונת הלצ עד על לצבך, כי צלתי גמר כוונת הלצ והסכמתו לא יתכן אמיחת הענין, על כן צאומרנו על לצבך צריכין אנו להתצונן על כוונה הזאת ושנכסים עליה. ועל כן נראה לי שהלכה כדברי מי שאומר עד³⁴ לצבך עד על³⁵ שם צריך כוונת הלצ³⁶. ואמנם לא יתכן הכוונה האמתית אף צגמר הלצ על זה כולו, אם תהיה צהסכמה הכרחית מתוך היראה, כי מסכים לפחד הגמול והעונש ושמת היה אם³⁷ נצטוה ולא נצרך לכך, ואין זו עבודה שלימה עד שיהיה שמת צעת שנצטווה ומנא עצמו צגמר דעתו על הקיום, והוא אומר³⁸ ושנתתם לצניך וצצרת צם, כאדם המלמד לצנו דצרים ערבים עליו והם מורגלים צפיו ומדבר מהם מדיר, שאין אדם מדבר דצרים שלצו קץ ומואס צהס. ולהניח אותם כעדי צין העינים, והוא אומר³⁹ והיו לטטפות צין עיניך, שיהיה הדבר

רחמים לחיים

צ וה"צ אימא צירושלמי בסוף פ"ק דקידושין. ק ש"ם הוא ז"ל רנצ"י.

ע הכי אימא צמדדש שוחר טוב סוף מומור י"ב ומ"ר סדר אמור והוא ג"כ מכילתא ס' יתרו יע"ש. פ עיין צפ"ק דערלה מ"צ וצסוף פ"ג שם צפירושו.

ת. 40 נו, א. 41 אצ"ל ונתעדה. נ. תשובה זו נמצאת בכ"י קיימברג' מס' 500, להלן בכת"י. 1 ערלה פ"ג מ"ט. 2 לו, ב. 3 פ"ג ה"ד. 4 בירושלמי שם, לא אתינן מתניתין אלא דבר שנוהג בישראל ובגוים. 5 פ"א מ"ב. 6 ע"ז לה, ב. 7 בכת"י, ואמרת ואני. 8 צ"ל כדתינא. ב"ק ק, ב. 9 בכת"י, מי. וכ"ה להלן בתשובה. 10 בכת"י, מי. * צ"ל למדינת הים, קכב, א.

27 בראשית כח, כב. 28 תנחומא ישן וישלח י. 29 בראשית ג, ה. 30 תהלים מד, כג. 31 ראה ספרי דברים ו, ה. 32 דברים ו, ו. 33 יג, ב. 34 צ"ל עד על. 35 תז"מ. 36 דברים אלו צ"ע דאיך נבוא מטעם כזה להכריע במחלוקת שבגמרא דאטו החולק לא ידע טעם זה, ואם בא לומר מדטעם זה כך נפסקה הלכה, צ"ע מי פסק כן. ובחיי ברכות שם משמע דעתו לפסוק כמ"ד פסוק ראשון. 37 צ"ל אם לא. 38 דברים ו, ז. 39 שם

צעטיל קטן

אלה הדברים אשר יעשה אותם האדם וחי בהם^א

א בכל עת ורגע שהוא פנוי מן התורה ובפרט שהוא יושב בטל לבדו בחדר או שוכב על מטתו ואינו יכול לישן יהיה מהרהר במצות עשה זו של ונקדשתי בתוך בני ישראל וידמה בנפשו ויצייר במחשבתו^ב כאלו אש גדול ונורא בוער לפניו עד לב השמים והוא בשביל קדושת הש"י שובר את טבעו ומפיל את עצמו להאש על קידוש השי"ת ומחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה ונמצא שאינו שוכב ויושב בטל רק מקיים מצות עשה דאורייתא^ג.

על עניני המחשבה אשר יחשוב אותן האדם, ע"פ רוב לא אמר לחשוב בלבד רק הלשון ידמה ויצייר במחשבתו, ועיין שם באות א' בצעטיל קטן.. וכן באות ב' וכו', וגם בהיה"ר שקודם התפילה תיקן בקדשו תפילה ע"ז ותהא מחשבתנו זכה צלולה וברורה וחזקה, עיקר גדול הוא זה שתהא מחשבתנו זכה צלולה ברורה וגם חזקה", עיין שם שהאריך בדרך להשגת הנ"ל.

ג. עיין מש"כ בפרשת בא ד"ה ולקחו (קמח:) "איתא בגמ' (חולין

א. עיין בגליון ריש הנהגות האדם מש"כ בשם הרה"ק מלובלין זי"ע.

ב. ראה בהכשרת האברכים ריש פרק ד שכתב בזה"ל "ובספה"ק אמרי אלימלך מכ"ק אא"מ הרהצוה"ק זצוקלה"ה פ"ר בא מפורש שאותה המחשבה קדושה שחושב האיש רק לפעמים ורק זמן מעט אינה נקראת עוד בשם מחשבה, ולא תוכל לפעול בו לקרבו ולקדשו, רק אותה שמרבה לחשוב בה, ע"ש. ובכל ספה"ק נועם אלימלך רואים שכשמצוה בקדשו

ב בפסוק ראשון של ק"ש וברכה ראשונה של שמונה עשרה יהרהר כנ"ל^ה. ועוד יכוין אם יענו אותו כל אומות העולם בכל עיניים קשים ויפשטו עורו מבשרו להכחיש ח"ו ביחודו יסבול כל

העמידה דרוש ד, "ועתה צריכין לכוין למסור עתה ג"כ עצמינו למיתה על קידוש ה' ע"ד מ"ש ביחוד ק"ש, וזה נרמז באומרו אלקינו ואלקי אבותינו, כי אנו מוסרים נפשינו עליו לסיבת היותינו מאמינים כי הוא אלקינו מיוחד אלינו ואנחנו עבדיו וברואיו מוסרים נפשותינו על יחוד קדוש שמו יתברך".

ועיין פרשת חוקת ד"ה ויקחו (שכט:) שהצדיק ע"י מסירת נפשו הטהורה בשביל כל ישראל נקרא יחיד בעליונים ובתחתונים ועי"ז בכחו לבטל גזירות ולהשפיע השפעות, וע"ש שע"י שלבו בטוח בהשי"ת שיש לו כל צרכו עי"ז יכול להיות מסי"נ זכה וצלולה ויגיע לאחדות האמיתי "כדבר הידוע למביני שכל ומדע ששלש ראשונות בלתי אפשרי להיות כ"א ע"י מס"נ ואחדות, ואחר זה הם הברכות האמצעות וכו'" עיין שם, ובמש"כ בלחזות בנועם שם.

ז: דם ניקף מרצה כדם עולה, ונ"ל דהנה כשאדם מוסר נפשו להשי"ת בשלימות והוא גומר בדעתו כאלו הוא נשרף וזה נקרא בשם ניקף דהיינו לשון הקפה דבר שאינו במזומן והיינו דם ניקף דהיינו מסירת נפש, מרצה כדם עולה. וזהו ולקחו מן הדם דהיינו מסירת נפשם. ונתנו על המשקוף פי' דעי"ז ישגיח וישקיף הקב"ה עלינו בעינא פקיחא". ועיין מש"כ על זה בספר ראשי בשמים פרשת בלק, מובא בלחזות בנועם שם.

ד. עיין ב"ח ריש הלכות ק"ש "יקראנה באימה וביראה, ונראה דאימה ויראה זו היא באופן זו, שיכוין בשעה שהוא קורא שמע לקבל עליו עול מלכות שמים להיות נהרג על קידוש השם המיוחד דזהו ובכל נפשך אפילו נוטל את נפשך, ועל זה אמר הכתוב כי עליך הורגנו כל היום, כי אז בכוונה זו יקראנה באימה וביראה ברתת ובזיע".

ה. עיין שער הכונות ענין כונת

היסורים ולא יודה להם ח"ו ויצויר בדעתו ומהשבתו כאלו עושיין לו כנ"ל ובזה יצא ידי חיוב ק"ש ותפלה כדוין.

שאנו קורין בק"ש ובכל נפשך ומסכימים על כך, הרי הוא כאילו הורגנו באותה שעה עליו ית', כי כל המסכים על זה כאילו עשאו" עיין שם.

ועיין פרשת ויחי ד"ה א"י ויקרבו (קט.) "דהנה העיקר הוא ליחד שמו הגדול באמת והוא שימסור אדם נפשו על קדושת שמו יתברך ויתעלה ולכן מצות עשה בתורה לקרות ק"ש ערב ובוקר שזה יחוד שמו שאנו מוסרים נפשינו לשמו הגדול יתברך רק שצריך האדם לדמות בנפשו באמת כאלו עתה נמסר נפשו על יחוד שמו הגדול וכן הוא דרך הצדיקים". ובספר דרכי צדק סימן א אות ח כתוב בזה"ל "בכל התפילות שמונה עשרה, כשיאמר אלהינו ואלהי אבותינו אלהי אברהם ימסור נפשו לקדושת השי"ת, ויכוין באלהינו שהוא מוסר עצמו כדי ליחד הוי"ה ואדנ"י, ובאלהי אבותינו ליחד הוי"ה ואהי"ה, וכן בשמע ישראל יכוין אף אם יענו אותו ויפשטו עורו מעליו יסבול, וידמה בנפשו כאלו עושיין לו כן. וכן שמעתי מהרב

ו. עיין ברכות סא ע"ב "בשעה שהוציאו את רבי עקיבא להריגה זמן קריאת שמע היה, והיו סורקים את בשרו במסרקות של ברזל, והיה מקבל עליו עול מלכות שמים, אמרו לו תלמידיו רבינו עד כאן, אמר להם כל ימי הייתי מצעטר על פסוק זה בכל נפשך אפילו הוא נוטל את נשמתך, אמרתי מתי יבא לידי ואקיימנו ועכשיו שבא לידי לא אקיימנו, היה מאריך באחד עד שיצתה נשמתו באחד", ועיין מש"כ בפ"י גמרא זו בפרשת חקת ד"ה וזהו (של:).

ז. עיין שו"ת הרשב"א חלק ה סימן נה "והכלל שצריכין אנו לקבוע בנפשנו הסכמה מוחלטת בכל עת שנקרא הקריאת שמע, שאנו מסכימין למסור כל תאוותנו וחשקי לבבנו, וכל נפשנו מן האברים ועד נטילת נפש, והממון, על יחוד קדושת שמו וקבלת מלכותו, ושנראה בצירור הלב כאילו באנו לידי כך וקיימנו. והוא אומרו כי עליך הורגנו כל היום, וכי אפשר ליהרג בכל יום, אלא שבכל יום

להארה בשבת. וכמו שפי' מהר"מ מרימנוב זצ"ל הפסוק [איכה ה'] "שבת משוש לבנו נהפך לאבל מחולנו" כי שבת הי' צריך להיות משוש לבנו, ומה הסיבה שיום זה נהפך לאבל ונעדרת השמחה הראוי'. התשובה ע"ז, "מחולנו" פי', בסיבת ימי החול, שאין העבודה בהם כראוי.

וחייבים לדרוש ולבקש לזכות להרגיש ההארה, וכמ"ש מהר"ש מקארלין זצ"ל שאף מי ששמר השבת כהלכתו אבל לא השתדל להרגיש תענוג עילאי בשבת קודש, כך יהא שכרו בג"ע שיושיבוהו בג"ע, אבל ישב כספסל דומם שאינו מרגיש מאומה, ע"כ. וצריך להיות מוסיף והולך ולא ח"ו להתקרר יותר ויותר. והשי"ת יזכנו שנוכל לעבדו בכחי' אהבה בתענוגים. ונזכה להרגיש אור התורה ומצוות ולהתתם בספרן של צדיקים, ולראות האור חדש על ציון יאיר ונזכה כולנו במהרה לאורו.

הון ביתו באהבה כח יבחו לו. וכח התפלה מועיל לכל היום הן מי שלומד בכולל יהא הלימוד באופן אחר ע"י התפלה כראוי בבוקר. והן מי שהולך לעסקיו יזכה להארת עינים שהקב"ה מלא כל הארץ כבודו, ויעמוד בנסיונות כמו שעמד יוסף בנסיונותיו במצרים ע"י שנראתה לו דמות דיוקנו של אביו דהיינו הכח שעמד בתפלה לפני אביו שבשמים. ולא ימכור סגולת התפלה בעד נזיד ערשים של הרווחת איזה סכום ממון ע"י שיקמץ זמן התפלה.

וימי החנוכה הם המלמדים לאדם דעת, שגם כימות החול יתעורר בהתלהבות העבודה. וע"י נר חנוכה יתעורר לעבוד את עבודתו באש יוקדת ובהתלהבות בלבת אש אשר תוקד בקרבו [לב"ת א"ש בגימ' נר"ת חנכ"ה]. ואף כשהוא בכגדי חול והולך אחר תפלתו לעסקיו, עכ"ז יאמר הלל כאילו היום יו"ט. וע"י שיאיר את הימות החול, יזכה אח"כ

היתה רגע מאד חשובה בחייו ודוקא אז קרא ק"ש ומסר נפשו וחייו להקב"ה, וזו היא עבודה שלמה מאד שאפילו חיים כאלה הוא מוסר להקב"ה. ולכן אמר תיכף אח"כ אמותה הפעם, דהיינו עכשו אוכל למסור נפשי באמת, ועבודה חשובה היא.

*

רק אדמת הכהנים לא קנה. י"ל דהפסוק משתעי בליצנותא דעבודה זרה. שהרי להבדיל ככהני השי"ת כתיב לא יהי לכהנים הלויים וגו' חלק ונחלה וגו' ד' הוא נחלתו. פירוש הואיל והם המורים לעם עבדות ד' צריכים להיות במדרגה גבוהה ולבטוח שהקב"ה יזמין להם פרנסתם אע"פ שהם אינם בעלי

ויאסור יוסף מרכבתו וגו' ויפול על צואריו וגו'. ופירש"י אבל יעקב לא נפל על צוארי יוסף שקרא ק"ש. וקשה הלא קרא ק"ש כוונתיקין ומסתמא לא נסע קודם זריחת השמש. וי"ל בס"ד שהרי מבואר בספה"ק שעיקר קבלת עול מלכות שמים הוא מסירת נפש. וצריך למסור נפשו בפסוק ראשון. וי"ל שכל כ"ב שנים שנתאבל על יוסף לא הי' ליעקב אבינו קורת רוח בק"ש שלו שהרי לא היו חשובים חיים אצלו (עיין זוה"ק על פסוק ויחי יעקב) והי' טוב לו מותר מחייו. ואם הי' מוסר נפשו בק"ש אין זו עבודה תמה כ"כ שהרי אין חייו חשובים כ"כ אצלו. אבל עכשו בפגישת יוסף שהי' עת שמחה רבה אצלו בוודאי היו חייו חשובים מאד אצלו ושפיר נקרא ויחי יעקב. ולכן המתין יעקב על הרגע היקרה של פגישת יוסף והיא